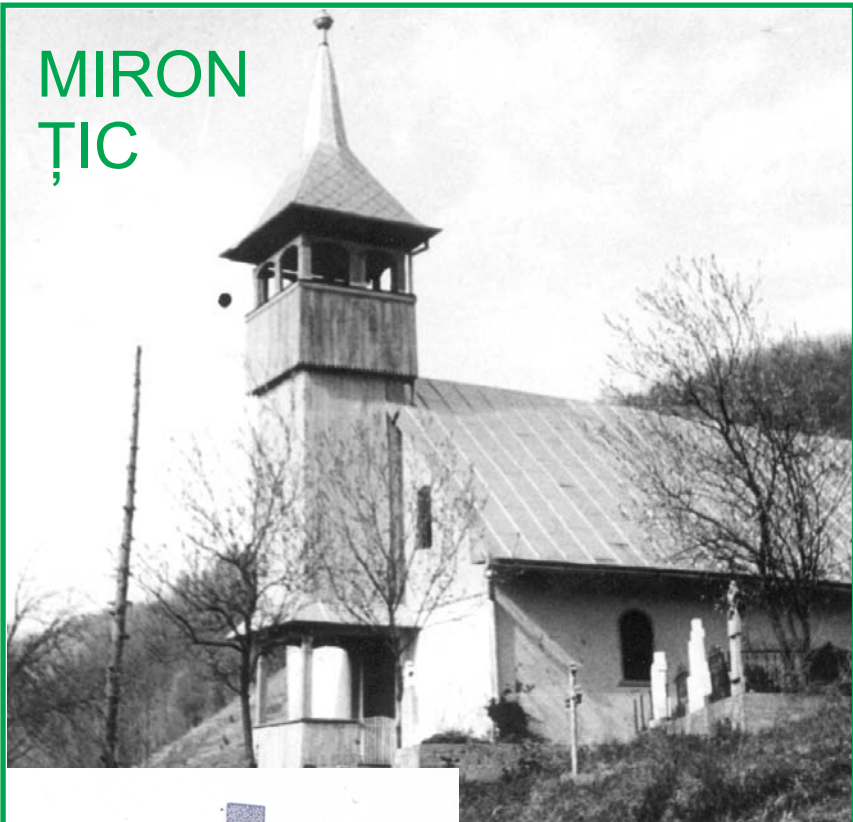

MIRON
ȚIC

**Așezări
neuitate**

Editura Călăuza v.b.

Miron Țic

AȘEZĂRI NEUITATE

LUNCȘOARA, VALEA POIENII, VISCA

Coperta realizată de Liviu Șindrilaru

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ȚIC, MIRON

**Credință și biserică / Miron Țic. - Deva : Călăuza v.b.,
2007**

ISBN 978-973-8438-76-7

821.135.1-97

Miron Țic

AȘEZĂRI NEUITATE
LUNCȘOARA, VALEA POIENII, VISCA

Editura Călăuza v.b.

LECȚIA DE OMENIE

În graiul nostru dulce
Și plin de poezie
Nu-i vorbă mai frumoasă
Ca vorba: OMENIE.

Sub vraja ei adâncă
Oricine înțelege
Acciași rânduială
Înscrisă-n Sfânta lege.

Să ai purtare bună
Să nu faci rău la nime
Să-ți porți cinstit menirea
Și față de mulțime.

În lumea asta, Doamne
Ce bine-ar fi să fie
Oriunde și la tot pasul
„UN OM DE OMENIE”!

Alba Simion

ÎNVĂȚ SĂ FIU ÎNTRE OAMENI

Încă învăț să ajung și să fiu între oameni. Învăț să port poveri și învăț să fiu în stare să port cum se cuvine sentimentele. Nu arunc la coș nici un cuvânt, ci învăț să-l dăruiesc oamenilor. Nu am nevoie de glorie sau mândrie, ci doresc să cunosc satele cu locurile și oamenii lor. Învăț să privesc altfel floarea de cireș a primăverii. Învăț, încă învăț să stau de vorbă cu oamenii, nu cu aere fierbinți, ci cu vorbe de cinste și de omenie.

Într-o perioadă scurtă de timp, de aici, din Luncșoara, Valea Poienii și Visca am ridicat spre cer zmeec din sufletul meu. Am cunoscut copii de școală, tineri, oameni maturi, bunici, unii trecuți de 90 de ani, oameni de bine, lucrători ai pământului, cioplitori în lemn, făuritori de case, femei sădind cu sufletul flori în grădini, intelectuali. Am umblat pe mai toate văile și-am urcat o parte din dealuri, la Pietrele albe, sus pe Gruii Pietrei și pe Acoperișul lumii. Am băut apă din cele mai bune izvoare și m-am minunat de arborii înalți și de respirația lunii lui Florar. Parcă am sufletul ca un nou născut. Și ce pot să spun mai mult, decât: Bine v-am găsit frumoase, demne și adevărate locuri. De aici, încolo, din respirația mea, se naște această carte.

CAPITOLUL I
SATELE VĂZUTE DE OAMENII LOR

SIMION ALBA- FIU AL SATULUI VISCA

Deși trăiește de peste patruzeci de ani în orașul Timișoara, unde și-a definitivat o profesie și o familie, unde are colegi și prieteni, atunci când, își aduce aminte de satul natal, dă o fugă până-n satul drag și se vede copilul de altă dată, privind din țârnațul casei părintești, de pe Valea largă către semeția dealurilor, crucea de pe turla bisericii sau spre locul unde era școala primară și a descifrat primele litere ale alfabetului.

Acest fiu al satului Visca, altădată centru de comună, de care au aparținut satele Luncoșoara și Valea Poienii, își deapănă firul amintirilor, din urmă cu mai bine de patruzeci de ani, când se ducea cu oile, caprele sau vacile pe coclaurile împrejurimilor ce adăpostesc atâtea văi, încât, le putem imagina ca pe Cele Șapte coline ale Romei.

Oare de ce este mai apropiat Simion Alba? ce i-a rămas mai aproape de inimă și care-i sunt amintirile mai dragi? Ce locuri își dorește să le vadă? Văile? Pâraiele? Izvoarele? Biserica? Troițele? Casele și oamenii? Valea largă și casa unde a văzut lumina zilei?

Pe acest fond al atâtor întrebări, vin mărturisirile lui Simion.

„Am fost și voi rămâne apropiat de satul natal. De toate-mi este dor și nu de puține ori mă gândesc la aceste locuri. La casa unde am văzut lumina zilei, la Valea largă unde existau pe atunci

vreo 18 gospodării în care trăiau neamuri bune și vecini buni. Aici am privit prima oară firul văii, care nu este pe măsura numelui, ci un râșor lat de un pas și ceva și dacă i se spune așa, cred că, cineva a privit-o vreodată ieșită din matcă și i-a zis Valea Largă și așa a rămas. Îmi sunt la fel de dragi și celelalte văi: Valea Riminiei, Valea Tisei, Valea Almășel, Valea Scoarței, Valea Malului. Nume de văi, cu denumiri care vin din istoria acestor locuri care vor dăinui și nu vor pieri.

N-am uitat nici dealurile ce se-ntind de o parte și de alta a satului, pe care le-am colindat în anii copilăriei, când pășteam oile, caprele sau vacile pe pășunile cu iarbă bună. Au fost și au rămas dealuri cu nume fabuloase, care se pierd cu vârfurile către cer. Cum să nu-mi arunc privirea către vârful Caraciului unde se află acel tău de origine glacială și unde se aflau acele șteampuri unde se spăla aurul de la Țebea? Și cum să nu-mi aduc aminte de dealul Boului, cu legendele sale care spun că, în ziua de Paște se aprind banii ascunși în vremurile de demult și se văd cum se ridică vâlvătăi?

N-au uitat dealul Gruii Pietrei unde se găsesc Pietrele albe, legendele cu haiducul Pătru Mantu și ceata lui de hoți și peștera în care ascundeau tot ce furau: aur și bunuri din gospodăriile celor avuți și în gura peșterii așzau un bolovan uriaș?

Au fost vremuri grele dar și frumoase, și locuitorii satului meu, nu le uită. Unii au fost duși și băgați în beciul Postului de Jandarmi care se afla în coasta unui deal, în apropierea podului de la Firez, acolo fiind ținuți și bătuți timp de mai multe zile. Țin minte că la Visca, morile de apă erau pe toate văile. La un moment dat, existau vreo opt mori de apă, unde se măcina grâu, alac și porumb și chiar îmi amintesc și de unii dintre proprietari: Familia Dumitreștilor, Alba Alexandru, apoi morile de pe Valea

Almășel și Câmpul lui Isai.

În satul Valea Poienii(Băgara) existau morile de apă ale lui Nan Laurian, Dedeo Ioan, a lui Nan Tănasă de pe Valea Piticului devenit veteran de război, alte trei mori pe Valea Fuiestuului, având ca proprietari pe Bota Toader, Bornemisa Florin și Moț Victor. Toate acestea au fost și azi nu mai sunt. Au dispărut ca și alte obiceiuri și tradiții.

Locurile satului natal, mi-au rămas de-a pururi întipărite în gând, cu toate mărețiile și frumusețile ce le au. Niciunde, n-am respirat aer cu miros de frunză de arbori uriași de goruni, fagi și molizi mai curat. Niciunde, vârfurile înălțate către cer nu sunt mai drepte, mai limpezi și mai puternice.

Îmi vin în minte, acele dimineți de primăvară, când înmugureau ramurile pomilor și păsările se îmbulzeau, care din care să-și îngâne cât mai frumos cântecul. Îmi vin în priviri, firicele plâpânde de iarbă crudă peste care se așeza roua dimineților senine, cu care-mi spălam ochii și fruntea.

N-am uitat nici alte vremuri mai puțin plăcute și deloc dragi. Era pe vremea înființării întovărășiilor în satele unde nu se puteau înființa CAP-uri. Și la Visca a existat această perioadă de glorie a întovărășiei, când au fost aduse de oamenii locului vreo 200 de oi, la care a fost adus și un cioban să le păstorească pe nume Sufană, care s-a stabilit pe aceste locuri și mai târziu a devenit maestru miner la mina de la Vorța. De la oi s-a trecut la vaci, de care aveau grijă câte doi oameni, care le duceau la pășune pe dealul Malului și acolo le mulgeau și de multe ori laptele se strica în bidoane. După o vreme s-a renunțat și la vite și astfel s-a terminat cu întovărășia de la Visca.

Îmi aduc aminte de un alt loc drag: grădina de la Petriceaua, rămasă de la bunica Sofia, dinspre tata, care ne-a fost luată și dată altuia, de către cei din conducerea comunei de atunci, din

acele vremuri triste, cu care ne-am judecat mai mulți ani, dându-ne dreptul să semănăm, iar la recoltare, ni s-a luat acest drept trebuind să dăm recolta celui ce se vrea stăpân pe ce nu era a lui. Așa am pățit și cu recolta de prune, după ce am scuturat prunii și am pus prunele la fermentat a trebuit să-i ducem borhotul acasă și să facă, nemeritat, țuică, acela ce nu mai avea dreptul la acea grădină. Întâmplări ce-mi aduc clipe de tristețe.

Bucuriile copilăriei mele sunt din vremea când de Crăciun mergeam cu colinda pe la casele de pe valea noastră. Pregăteam 5 colinzi specifice pentru fiecare gospodar. După ce colindam așteptam să ni se dăruiască colaci și cârnați și de la unii, aveam și surprize, ne păcăleau, băgând câlți în cârnați.

Valea largă a avut cei mai pricepuți meseriași: de la covaciul, rotarul și cojocarul Roman, la meșterul Alba Alexandru, un iscusit și neîntrecut meșter al lemnului, de la tabacheră de țigări, până la fuse, linguri, farfurii și alte obiecte pentru războiul de țesut, și obiecte în casă. Un alt meșter a fost Alba Mărcuț tâmplar și constructor de case care a făcut primul și al doilea război mondial. La cel de-al doilea război mondial a participat și fiul său Ioan și amândoi- tată și fiu- au fost repartizați pe tun și fiul de atunci a rămas surd. Poate, mai mult glumea decât căznea. Le zicea unora: Când voi termina cu treaba, voi veni să-ți repar cojocul.

Și tot din vremea copilăriei îmi amintesc că mergeam pe câteva dealuri și culegeam mure și le vindeam la Centrul de la Ilia cu 3,50 lei kilogramul. Mă duceam cu niște femei mai bătrâne, cu Borița și Marița care, trecând pe valea Șesii, ca să ajungă la Dumnești a căzut într-un pârâu.

Pădurarul Jurca Octavian m-a pus să trag cu pușca un număr de cinci gloanțe de a răsunat toată Valea Largă. Am fost la plantat de puieti, care acum au ajuns arbori falnici. Mergeam la

clacă la coasă, cu flăcăii mai mari din sat, pe mine punându-mă să trag brazda în față. Îmi amintesc de Danc Constantin (Ginuț), care făcuse o stampilă dintr-un cartof și o pusese pe un bon cu mențiunea „achitat” pe care a scos un costum de haine. A fost descoperit și a trebuit să facă pușcărie la mina din dealul Fetei, iar Tina se ducea cu pachete la el.

În clasele I-IV l-am avut ca învățător pe Rancov Gheorghe, un îndrăgostit de folclor, organizând tot felul de spectacole și serbări la care luau parte elevi și alți tineri din sat. Îmi amintesc și acum două versuri dintr-un cântec „Vară, vară, primăvară/ Toate plugurile ară.”

După ce am terminat clasa I-a ne-am mutat în localul celei de azi, care între timp a fost modernizată. În acest timp i-am avut ca învățători pe soții Țau Vasile și Cornelia, foarte buni dascăli care ne învățau și tainele grădinăritului, cum se plantează usturoiul, eu aduceam nuiele pentru împrejmuirea grădinii și alte atâtea lucruri bune, care ne-au fost folositoare în viață.

Cu foarte mult drag, îmi amintesc de profesorul Haiduc Alexandru, care ne învăța limba română și toți elevii și colegii îl admiram când ne recita poemul Luceafărul de Mihai Eminescu. Mai târziu, l-am întâlnit și tare s-a bucurat, mai ales când i-am povestit de pașii mei făcuți pentru o meserie frumoasă, dar m-am și întristat aflând că nu se simte bine cu sănătatea.

Cu toate condițiile și vremurile de atunci nu ezit să spun că erau învățători și profesori cu dragoste de a face educație copiilor. La sfârșitul clasei a IV-a am dat un examen destul de serios, iar în clasa a V-a am primit premiu cartea „Bucuria tinereții” de Demostene Botez pe care am citit-o de câteva ori, iar în alt an „Pasărea furtunii” de Petru Dumitriu.

La terminarea clasei a IV-a toți absolvenții am fost duși la Ilia cu o căruță cu un cal alb unde am prezentat o serbare

care a fost mult aplaudată de publicul prezent. Am fost serviți cu chifle și înghețată.

În clasa a V-a l-am avut ca director pe profesorul Nicula Avram. În clasele V-VII i-am avut ca profesori pe Haiduc Alexandru din Lăpușnic, Zbucea Victoria din Sinicolaul Mare, care a fost o bună profesoară de matematică. Dintre colegi, mi-amintesc pe Sabău Damian, Stoic Cornel, Căsăleanu Solomon, Rus Adam, Alba Silvia, Suba Alexandru, Tămaș Adam, Alba Ioan, Buruiană Floarea, Pup Elena, Anghelina Ioan.

Satul Visca a avut oameni cu toate năravurile de pe lume. Unora le-a plăcut băutura cum a fost cel care era cunoscut cu numele de alint Ginuțu care a găsit un butoi de țuică ascuns în pădure de cineva care era urmărit de fisc și n-a mai plecat de acolo câteva zile și nopți. Unora le plăcea să facă glume când se duceau în grajdul proprietarului și scoteau podelele și ascundeau diferite lucruri. Unii erau grozavi de făloși, alții afemeiați. Dar erau credincioși și țineau posturile. Unii au trăit aproape o sută de ani, cum a fost Toma Vălean de la Podeu, care a murit la 96 de ani.

Credința ortodoxă din acele timpuri era păstrată în sufletul tuturor locuitorilor. La Visca n-au existat alte secte. Ca dovadă că s-au ridicat o serie de Troițe în toate satele și în locurile unde se organizau întâlniri și se făceau rugi. Iată de ce în urmă cu ceva ani, mi-a încolțit în gând dorința de a ridica o troiță în apropierea bisericii satului meu. După vreo doi ani de muncă și cu sprijinul lui Alba Ioan, în anul 2003, am reușit să-mi văd dorința împlinită fără vreun sprijin din partea organelor locale ale comunei, decât de la câțiva cetățeni când a fost vorba de montarea Troiței. A fost sfințită de preotul Bota Emil și-mi este tare drag acest loc sfânt.

Nu știu dacă a fost doar dorința mea sau așa a vrut

Dumnezeu, că într-o zi am părăsit acest sat și l-am însoțit pe unchiul meu Lăzărești Petru, care plecase de mai mulți ani în localitatea Firiteaz și m-am înscris la Școala Profesională de Vagoane din Arad. În vacanțele mari nu uitam să ajung în satul natal și să trăiesc ca Viscan. După absolvirea acestei școli de meserii am urmat liceul la seral, întrerupt de perioada serviciului militar, pe care l-am terminat în anul 1970. În anul 1973 m-am înscris la I.P.Traian Vuia urmând Facultatea de Mecanică Agricolă. După absolvirea facultății am fost repartizat la Liceul Industrial din Deta. Între anii 1981 și 1991 am fost profesor la Liceul de Filologie și Istorie din Timișoara. De acum aveam vechime de timișorean, aveam o profesie și o familie, soția mea Helen(Elena) și între timp au venit pe lume și cei doi copii Simona și Claudiu.

Cum nu m-am putut rupe de sat și pentru a-mi potoli această dorință (satul natal fiind departe) la sfârșit de săptămână, în unele după-mese, dau fuga într-un sat de unde au plecat foarte mulți sași, unde mi-am redescoperit dragostea de o grădină cu pomi fructiferi, cu flori și o casuță.

Amintirile mele, pe care le-am înșirat aici, pot să fie a atâtoră dintre Viscanii mei. Toate sunt pornite din istorie și viața satului natal unde, parcă, mă văd îmbrăcat în izmene și cămașă de cânepă, cum purtam atunci, poate și datorită acelor obiceiuri și tradiții de atunci, au rămas așa de frumoase și luminoase. Parcă ar fi niște picturi din tablourile marilor pictori.

Toate acestea, deși sunt amintiri ale sufletului sunt mereu treze, iar izvorul acestor vremi nu a secat și rămâne la fel de curat și cu apă bună. Am fost și am rămas un Viscan, care nu din răutate a părăsit aceste locuri ci din dorința de a face ceva mai mult în viață, decât au făcut alți colegi de-ai mei. De aceea iubesc și acum apa izvoarelor acestor locuri. Iubesc iernile ca și

atunci când împărțeam derdelușul cu prietenii satului.

N-am uitat și parcă văd și azi locul unde era lavița și locurile unde dormeam cei ai casei. Opincuțele, ciorapii de lână sau obielele, laibărul din șubă groasă de lână acestea au fost hainele copilăriei mele și a atâtor copii.

Satul meu natal aparține astăzi de comuna Vorța, care are un primar destoinic și care face treburi bune și satul Visca a rămas și azi cu cei mai mulți locuitori. Are case frumoase și o școală de opt clase pusă la punct și dotată cu aproape toate mijloacele moderne de educație inclusiv cu calculatoare, acum atât de necesare elevilor.

În satul natal, Vorța, Ilia, la Deva mai am încă destule neamuri de care îmi amintesc mereu și cu care mă întâlnesc și țin o bună legătură. Cum aș putea să-i uit pe Adam, Aurel, Nistor, Valeria, pe Tina, frați și surori, pe Floca, pe nepoții Galenia, Cornel, Florin, Marusia, Cătălin, Ramona, Ionuț, pe Alin și Corina, pe mătușa Persida, pe Silvia, Ovidiu și Dacian, Floarea și Anca. Iată câteva nume dragi mie și poate nu sunt singurele, acestora li se mai adaugă alte neamuri și prieteni. Iată pentru ce vin și particip la viața satului meu natal, fiindcă-l iubesc și nu că aș vrea să plătesc un tribut părăsirii acestor locuri. Dimpotrivă, de fiecare dată mă întorc aici cu o mare dorință, fotografiez locurile și le păstrez aproape. Și ce poate fi mai minunat, când dorești să faci ceva pentru satul tău natal, ceva care să rămână peste timp înainte. Poate această schiță de Monografie sau Povestea romanțată a celor trei sate, va rămâne o trimitere peste timp și istoria sutelor de ani. Poate n-a reușit să cuprindem și să redăm totul, dar, putem crede că multe dintre nestematele acestor vetre, ale Lunșoarei. Văii Poienii și Viscăi se vor regăsi în cele peste o sută de pagini ale cărții. Vor sta alături și mărturiile fotografice,

suplinind rândurile ce nu s-au scris. Pagini vii și nemuritoare în timp. Vă dăruiesc această carte pentru că astfel mă știu fericit, împlinindu-mi-se încă un gând.

*Un cârmp din satul Visca
cu pitorescul ce vine din toate părțile*

NANA TINA POVESTEȘTE

„Despre satul meu natal, cu drag îmi aduc aminte. Mă bânduie și lucruri bune și mai puțin bune, dar, dacă nu s-ar fi adunat anii și nu aș fi bolnavă și operată mai că le-aș uita pe cele rele. Îmi aduc aminte, în primul rând, de Valea Largă unde erau înșirate pe vremea aceea vreo 18 case, între care și a părinților mei. De acolo, au pornit toate cărările vieții mele către podul de la Firez, care era pe vremea copilăriei un pod de lemn și acolo se organizau nedei și se încingeau bătăi între feciorii de la Visca și cei Vorțeni. Acolo se spunea că a fost loc rău și că era pericol să treci în miez de noapte. Acolo a murit copilul lui Octavian, Adrian. Nu prea departe era clădirea Postului de Jandarmi, care avea un beci unde erau băgați unii oameni ai locului și ținuți câteva zile. Jandarmii erau unguri și destul de răi. Valea Largă era valea cu mai multe case, dar acum numai sunt doar 4 sau cinci locuite. Umblam și pe alte văi, cum e cea a Almășelului, a Scoarței sau a Malului. Era o vorbă pe atunci, când te întâlneai cu cineva, te întreba: „Unde mergi?”; „Păi, merg pe Valea Tisei, pe Valea Riminiei, pe Valea Malului...sau pe valea cu calea.”

Dealuri sunt destul de multe, începând cu dealul Măgurele, care era pășune, apoi, Dealul Boului. La locul denumit Boldiș erau cele mai bune terenuri agricole unde se cultiva grâu de vară, ovăz, alac și porumb. Mergem acolo la sapă și la pleve de scaițe și de buruieni. Acum, multe din aceste terenuri au rămas de izbeliște, nu se mai lucrează din cauza porcilor mistreți și a caprelor sălbatice, care dau buzna în culturi. Mama Sofia a avut mai multe grădini, printre care și cea care ne-au adus necazuri într-o vreme. „Mai aveam o grădină în locul denumit „La Cozma” și o altă grădină în deal. Țin minte și șura din deal, care s-a spart în urmă cu vreo douăzeci de ani. Apoi, moara de pe Valea Tisei

și alte mori ale satului de pe văile Almășelului, Malului.

Cum aș putea uita învățătorii și prima zi de școală din clasa a-1-a în 1939, când la Visca se puteau face șapte clase cu învățătorii Brădulescu Florea și Coman Dorica. N-am putut învăța decât două clase și jumătate, fiindcă a început războiul și s-a întrerupt școala și eu ca și alți copii ai Viscăi am rămas cu două clase și jumătate și am plecat cu oile și vacile la păscut.

Țin minte și de unele răutăți ale unor oameni când au furat o cantitate de scândură de la biserică și nu după multă vreme cei care au săvârșit această faptă rea, au plătit cu viața.

Îmi amintesc și de dascălul Rancov Gheorghe care era tare îndrăgostit de șerpi și de broaște. Avea un mic laborator cu multe borcane în care ținea șerpii și broaștele.

Oamenii care au plecat la război s-au desprins greu de satul natal, de părinți și soții și de copii, țin minte că Alba Aron a plecat din sat cu carul tras cu patru boi.”

Nana Tina, se întrerupe din povestit și se gândește câteva clipe, în taină la acele vremuri. Parcă îi simțim părerea de rău, că n-a putut să facă mai multă școală sau că timpul a trecut mult prea repede. O rugăm să ducă mai departe firul povestirii, cu alte obiceiuri ale satului. „Secerișul grâului sau a alacului se făcea numai cu clacă și cu muzică. Seara se făcea bal și se juca pe rupte după lăuta lui Ursu George. Se mai făcea clacă la furcă, aceasta se făcea în două feluri: clacă de dat la tors caiere, la femei din sat și clacă atunci când veneau cu torsura jirebe și când se făcea iarăși petrecere cu vinars îndulcit cu miere de sfeclă. Petrecerea ținea până la două noaptea, atunci veneau și bărbații. Jocurile ce se organizau în zilele de duminică sau în sărbători și se făceau la casa unei fete sau fecior și se juca pe vatră de pământ, stârnindu-se un praf de nu ne mai vedeam unii pe alții.

Ce pățanie am tras când am pierdut caprele și le-am găsit a doua zi la Valea Șurii? Îmi amintesc și de vremea războiului când veneau zeci și zeci de avioane de nu se mai vedea cerul. Într-o zi, cred că au fost două sute de avioane pe cerul satului Visca și, dintr-o dată am văzut cum unul s-a rupt în două și din el au căzut oameni. Unul a căzut pe o cămară a unui om din Lunșoara. Doamne, ce vremuri au fost și câte n-am trăit și uite că am ajuns anii bătrâneții, slabă și bolnavă. Dar, mă bucur că pot să povestesc despre satul meu natal, pentru a rămâne ceva scris din trecut pentru viitor.”

Clipe de liniste sufleteasca in fata Troitei si a Bisericii

DIN FAMILIA ALBEȘTILOR

Doamna Valeria face parte din familia Albeștilor de Visca, născându-se tot pe Valea Largă. Casa aceea acum e dărăpănată și i-au căzut o parte din ziduri. O găsim pe Nana Valeria în grădina casei din Vorța, din apropierea clădirii fostei școli de 10 ani și a internatului. E undeva în fundul grădinii și se lupta să-și curețe un măr, la care ținea foarte mult și care se află la marginea văii. E muncă de bărbat, dar bărbatul dânzei nu mai este, a plecat pe calea veșniciei.

„Nu-mi este ușor s-o duc singură, că, vezi câte treburi îs la gospodăria unui om, multe sunt treburi de bărbat. Eu am fost operată, dar tot mă gândesc ca să nu las grădina de izbeliște și să o ar și să o semăn. Am plantat cartofi și de-acum urmează să semăn porumbul și să fac niște straturi.

Ehei, ce vremuri erau în copilăria mea, și-n tinerețea mea petrecută la Visca. Ce jocuri erau pe atunci și ce nedei se făceau la Duminica mare. Purtam cămașă cu cheie și așa mergeam la nedeie. Într-o vreme, nedeia se făcea în locul numit Firez. Se făceau jocuri pe vatra goală de unde se isca un praf ca de la batoză. Jucam sub frunzar și sub umbra nucilor. Oamenii erau buni pe vremea aia și se ajutau unii pe alții, cum la clăcile de la secerat de grâu sau la tors de fuior.

Din copilărie îmi amintesc cum, odată, am mers cu oile la pășune și în preajmă au venit niște vecini să sape porumbul sau să plivească grâul. Aceștia și-au adus de mâncare o oală cu fasole, peste care puseseră ulei de dovleac (de sămânță ce se zdrobea în piuă) și o oaie a venit și a băgat capul în oală și a mâncat toată mazărea. Când lucrătorii au obosit și au flămânzit au venit să-și refacă puterile, dar n-au mai găsit nimic în oală.

Fetele satului se îmbrăcau în costume populare și le purtau

cu drag în duminici și sărbători. Circula printre noi copiii o vorbă : „Dacă nu ești cuminte, vine popa și-ți taie limba!”

Țin minte de un joc specific satului natal, așa zis „legănata pe un picior”. Valeria Jurca ne povestește, dar cu un ochi e mereu către mărul pe care dorește să-l termine de curățat și să-l vadă înflorit apoi cu mere. „E un măr tare bun, la toamnă am să vă servesc să vă convingeți cât e de dulce.”

*Cimitirul satului Visca locul unde sunt mormintele
parintilor lui Alba Simion*

CUVINTELE PREOTULUI DUMITRU POPA

Ne-a făcut plăcere să-l ascultăm și pe părintele Popa Dumitru: „Am dorit să fiu cât mai aproape de creștinii ortodocși din aceste sate, să le aduc cuvântul lui Dumnezeu în sufletul lor, având și satisfacția că de la duminică la duminică aveam tot mai mulți enoriași în lăcașul sfânt. Harul și cuvântul Dumnezeiesc l-am dus peste tot, în alte 12 sate actuale ale comunei Vorța și în alte sate din comuna Gurasada și Ilia. Mai ales, la Visca și la Valea Poienii slujeam și în zilele de miercuri și vineri, când erau zile lucrătoare și credincioșii își făceau timp pentru ambele lucrări. Puneau plugul în car, puneau și ceva furaje și prindeau vacile la jug și porneau către terenurile agricole ce se aflau nu departe de biserică. După ce ajungeau, luau vitele de la jug, le puneau furaje să mănânce și bărbatul cu femeia veneau la slujbă la biserică și abia după ce se rugau la Dumnezeu cu sufletul curat și cu mirosul de tămâie și al flăcării de lumânare se întorceau și se apucau de arat, de a întoarce brazda către lumina zilei și pentru a pune în pământ sămânța roditoare, hrana de care aveau nevoie. Și când se petreceau astfel de lucruri dumnezeiești? Pe vremea când regimul nu agrea religia și biserica. Iată, pentru ce mi-au fost și mi-au rămas tare dragi oamenii din aceste sate. Legătura lor cu biserica a fost un moment de credință și de împărtășanie.”

Vă credem părinte și ne minunăm de modul cum îl slujiți pe Dumnezeu.

Preotul Dumitru ne vorbește despre preoții care au slujit la bisericile din Visca și Băgara, între care, preoții Șiragu și Ghișa, care au venit aici de la Furcoșoara, ambii preoți, făcând din acești locuitori demni credincioși în religia ortodoxă.

Mai aflăm de la preotul Dumitru cum pe vremurile de demult,

locuitorii din aceste sate, având calea mai scurtă se duceau la târg la Vața, cumpărându-și cele trebuincioase pentru familie și gospodărie.

De asemeni despre sectorul forestier ce funcționa aici și de care se ocupa un evreu de la Ilia, pe nume Ștaigăr. Lemnele după ce erau tăiate, erau aduse jos printr-o invenție proprie, numită „goangă”, un fel de sanie care avea și o piedică numită „mâță”. Materialul lemnos era adus la Ilia și de aici era trimis spre alte orașe, pentru mai multe întrebuințări.

Când am adus vorba despre morile de apă, părintele Dumitru și-a amintit de un proiect al unei mori pe care-l păstrează și ni-l oferă spre publicare. Iată, oameni ai locului, care nu s-au născut degeaba și nici nu trăiesc fără a lăsa ceva bun în urma lor. Acesta este preotul Dumitru Popa și ca dumnealui mai este și preotul Bota Emil, care s-a născut în satul Valea Poienii și după ce a slujit câțiva ani în satul natal de 30 de ani se află preot în parohia Ilia, unde duminică de duminică, în după mese la vecernii și în sărbătorile anului participă sute de credincioși ortodocși.

Biserica credincioșilor ortodocși din satul Visca

CAPITOLUL II

FILE DE ISTORIE, FILE DE VIAȚĂ

Județul Hunedoara oferă din timpuri străvechi un bun sălaș societății românești, permițând dezvoltarea de-a lungul veacurilor pe aceste meleaguri a unei bogate și frământate istorii.

Ținutul Hunedoarei este un punct de întâlnire a principalelor linii de comunicație pe uscat și pe apă. Valea Mureșului, constituind drumul cel mai scurt care leagă ținutul Carpaților cu câmpia Tisei: din inima județului se desprind drumuri ce trec prin sudul țării spre Dunăre și Peninsula Balcanică.

În decursul veacurilor teritoriul actualului județ al Hunedoarei a fost intens populat, fiind locuit începând cu orânduirea primitivă, pe parcurs, fiecare epocă a lăsat urmele materiale ale activității umane, ca dovadă a existenței societății omenești pe acest ținut.

Primele urme de viață omenească pe teritoriul hunedorean, ca pe întreg teritoriul Transilvaniei de altfel ne conduc cu peste 100 de mii de ani în urmă, în epoca pietrei cioplite- Paleoliticul Mijlociu.

Urme materiale ale omului paleolitic, locuitor al peșterilor, unelte de piatră și unele resturi de fosile umane sau ale faunei timpului au fost scoase la iveală în peșterile de la Ohaba Ponor, Cioclovina, Nandru, Crăciunești.

Pe parcursul mai multor milenii societatea omenească face noi pași înainte, trecând de la lunga perioadă a pietrei cioplite la

aceea a pietrei șlefuite (neolitic).

Cea mai mare și mai importantă așezare neolitică din cuprinsul județului este cea de la Turdaș, situată pe valea Mureșului, între Deva și Orăștie.

Importanta cultură de tip Turdaș are o largă arie geografică de răspândire în cuprinsul județului (ca puncte mai însemnate fiind Turdaș, Valea Nandrului, Deva- suburbia Ceangăi).

Cea mai răspândită cultură din perioada de tranziție către epoca bronzului, continuată apoi și la începutul acestei epoci, este cultura Coțofeni a triburilor de păstori cu așezări, urme ale acestei culturi s-au găsit și pe dealul Măgura Sârbilor la poalele căruia este așezat satul Bretea Mureșană.

Urmele materiale ale culturii române sunt și ele deosebit de bogat reprezentate pe teritoriul județului Hunedoara. În afară de Ulpia Traiana (Sarmisegetuza), capitala Daciei Romane, cu minunatele monumente dezgropate aici, zidurile orașului, clădirea Augustalilor, forul, amfiteatrul- puse la dispoziția vizitatorilor, la care se mai adaugă urmele așezării romane Micia (Vețel) Germisara (Cigmău). Aceste localități împreună cu toate descoperirile legate de ele (monumentele epigrafice și sculpturale, diferite obiecte, monede și alte urme arheologice (castre, drumuri, urmele exploatărilor miniere vechi ne ajută la reconstituirea clară a vieții Daciei din timpul stăpânirii romane.

Un episod de grea încercare pentru populația hunedoreană îl constituie invazia tătarilor din anul 1241-1242, care jefuiesc ținutul, ca și invaziile turcești de mai târziu.

Obligațiile, multe și grele, ale orânduirii feudale, care apăsau pe umerii țăranimii iobage, ridică adesea masele hunedorene la lupta împotriva asupririi, luând diferite forme. Pământul ținutului Hunedoarei a fost străbătut de răscoala de la Bobâlna, din anul 1437 și războiul țăranesc condus de Gheorghe Doja din 1514,

răscoala din 1526 condusă de Iovan Țarul, care s-a întins din Banat până la Orăștie.

În veacul al XVIII-lea, în afară de marea răscoală condusă de Francisc Rakoczi al II-lea se înregistrează răscoala din 1721 a țăranilor din Dobra împotriva stăpânirii habsburgice, care se instalase în Transilvania la sfârșitul secolului al XVII-lea.

Răscoala țăranilor din 1784 s-a desfășurat în cea mai mare parte pe pământul hunedorean, cuprinzând satele din Munții apuseni, valea Mureșului, satele din jurul Devei, Hațegul, Hunedoarei, Bradului.

Toate acestea au condus la lupta maselor pentru emanciparea socială și politică, zguduind din temelii sistemul feudal.

În Evul Mediu, Valea Mureșului cu centrele de gravitație Ilia, Dobra, Zam și Valea Sârbilor au constituit un stăvilă împotriva invaziei turcești. În secolul al XVII-lea se iau măsuri ca acest punct de circulație din Lunca Mureșului să fie întărit. În castelul feudal de la Ilia, zidit de Ștefan Bathori ajuns regele Poloniei, s-a născut în 1580 Gabriel Bethlen principe al Transilvaniei 1613-1629.

La ieșirea din Ilia spre nord, la stânga se deschide Valea Sârbilor sau a Vorței alături de care un drum comunal-județean duce prin Sârbi, Valea Lungă, Vorța la Visca. De aici, pe lângă vârful Cărpinișului (710m) se coboară la Brad, iar peste vârful Caraciu (780m) la Țebea sau Baia de Criș.

Cu privire la vechimea localităților Visca, Valea Poienii și Luncșoara nu se cunosc datele exacte de când există. Dar, după cum se găsește situată zona și după felul ocupației locuitorilor reiese că este o vatră de așezare din cele mai vechi timpuri.

Datele de atestare documentară sunt următoarele:

- Visca 1368
- Valea Poienii 1518

- Luncșoara 1518

Istoric vorbind, Munții Apuseni sunt un Muzeu al istoriei și un Pantheon al poporului român datorită fecundelor tradiții eroice ale lor, amintirilor istorice legate de potecile și stâncile munților, a cărărilor și semețiilor trezite de cântecul păsărilor, cât și a existenței milenare a locurilor și a modului lor de viață și civilizație.

Între acești munți care au o suprafață de circa 20.000 kmp întretăiați de numeroși afluenți ai Crișurilor, Someșurilor, Arieșului și al Mureșului, precum și de numeroase depresiuni și lunci s-a constituit încă din epoca neolitică o comunitate umană ale cărei urme se mai pot vedea și astăzi în numeroasele peșteri ale munților.

În perioada dacică și apoi daco-romană se constată existența în jurul minelor de la Abrud, Roșia, Zlatna, Baia de Arieș, Baia de Criș a unor așezări puternic populate dintre care unele se mențin până în zilele noastre. Ele sunt totodată și dovezi incontestabile ale continuității populației autohtone în lungul spațiu al munților. Zăcămintele miniere au făcut să se dezvolte mineritul, cât și a unor ramuri de activitate economică și în primul rând exploatarea și prelucrarea lemnului, fapt ce a determinat alături de nevoia creșterii vitelor și a continuat pe o scară și cu o semnificație mai largă seria vechilor răscoale transilvane și a deschis revendicărilor politice un caracter național și social. Amintirile și tradițiile răscoalei de la 1784 au apropiat totodată pe ardeleni de revoluțiile din Țara Românească de la 1821 „Domnul Toderaș” fiind așteptat să vină și în Transilvaia, iobagii hotărându-se să țină o adunare la Alba Iulia pentru a-și cere din nou drepturile. Din lipsa unor documente din secolul al XVIII-lea este greu de știut precis, ori de stabilit care era dimensiunea în număr și locuitori sau iugăre de pământ a satelor

Visca, Valea Poienii (Băgra) și Luncșoara. Cert este că și aceste sate erau de dimensiuni mici și nu erau îndepărtate unele de altele. Secolul al XVIII-lea se caracterizează prin câțiva iobagi ce trăiau în aceste sate și care făceau parte și aparțineau de Urbariul domeniului Deva. Iobagii din acea vreme aveau animale în folosință cât și unele suprafețe de teren arabil pe care le munceau în condiții destul de grele. Unii dintre iobagi cunoșteau unele meserii pe care le practicau ca supuși ai domeniului. Obligațiile în muncă și în natură erau la strânsul fânului și a recoltei de toamnă. Obligațiile în natură ale iobagilor constau în dijme din gospodărie de găini, oi și porci. Cei care se ocupau de strângerea dijmelor erau executorii față de care țăranii aveau grijă și trebuiau să-i întrețină cu alimente. Iobagii erau consemnați în Urbariul domeniului cu toți feciorii și averea ce o aveau raportată în număr de animale: porci, stupi, cai, vaci. Nesupunerea era aplicată de justiție potrivit sistemului feudal, procesele desfășurându-se la scaunul de judecată al statului, aflată sub autoritatea judeului sătesc, asistat de un număr de jurați. În atribuțiunile acestui for de judecată intrau delictele ușoare de până la un florin amendă. Delictele mai mari de un florin intrau în componența forului imediat superior.

Se mai poate consemna că obligațiile datorate domeniului de către iobagi se extindeau și la impunerea în bani, la impozite după mărimea gospodăriei. Erau îndatoriri militare, cărăușii publice, lucrări la drumuri și lucrări publice.

Nemulțumirile iobagilor și a întregii țăranime a satelor au creat tensiuni, mișcări, la care au luat parte prin atacuri asupra Devei cum a fost cel din 6-7 septembrie 1784, unde pe lângă minierii din Certej, Hondol iau parte și locuitorii de pe Valea Mureșului și cei din Munții Apuseni și Zarand.

În anul 1848 moșii cât și locuitorii satelor din apropierea

Țebei, cum sunt: Visca, Vorța, Valea Poienii, Luncoșoara au luat contact cu revoluționarii din Țara Românească și Moldova veniți în Transilvania: Nicolae Bălcescu, A.L. Golescu Albu, Ion Ionescu de la Brad, iar în 1859 au urmărit cu însuflețire lupta pentru Unirea Principatelor pe care prin Dionisie Pop Marțian și alți o serie de fii ai Munților Apuseni, refugiați din Moldova și Țara românească au sprijinit-o cu toată puterea. Sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, așteptat să înfăptuiască unirea tuturor românilor unul din salutarile obișnuite la Baia de Criș și în alte localități vecine era pentru a deruta atenția autorităților „Trăiască badea Ion.”

În timpul războiului din 1877 moșii au participat, de asemenea, la lupta pentru neatârnavare prin numeroase colecte de bani, îmbrăcăminte, încălțăminte, medicamente, alimente și chiar prin unii voluntari și, ca și ceilalți transilvăneni având convingerea că la Plevna nu se va hotărî numai soarta României, ci totodată și a Transilvaniei, independența României însemnând un enorm pas înainte pe calea unirii tuturor românilor din 1918 de la Alba Iulia.

Din ce în ce mai mult locuitorii din Visca, Valea Poienii, Luncoșoara, Dumnești, Certejul de jos, Coaja poartă ardoarea de a lupta, de a-și aduce contribuția la cucerirea independenței. Un larg ecou se simte în rândul locuitorilor prin ziarul „Gazeta Transilvaniei” din august 1877 care scria: „De unde vin cele mai mari abuzuri? De la incapacitatea unor funcționari și de la egoismul tot așa de criminal al celui mai mare număr de comercianți și proprietari de pământ, care până acum n-au dat nici un ban și nici un petec de pământ pe seama trupelor țării și s-au știut sustrage cu măiestrie de la orice colecte sau recuzițiuni.”

Ziarul „Românul” scria: „Agenții însărcinați cu rechizițiile

nu mai respectă nici lacrimile familiilor cernite de plecarea celor mai dragi membrii, nu mai cruță nici cenușa din vatra țăranilor.” În această perioadă se crează mari dificultăți privind strângerea dijmelor și taxelor, nemaivând nimeni curajul să meargă, de aceea se cere sprijin spre a-i sili pe țăranii să-și achite obligațiile. Răscoala și represiunea crâncenă au făcut victime în rândul țăranilor, fapt ce a dus la mai mulți orfani și văduve. Pentru prevenirea unor noi răscoale, autoritățile au luat măsuri de confiscare a armelor, cât și a altor unelte ca topoare, furci, coase, la multe rugăminți acestea fiind restituite într-un târziu fiind trebuincioase la lucrările pământului.

În cel de-al doilea deceniu al secolului al XIX-lea, locuitorii satelor Transilvaniei au trăit o lungă și grea perioadă de criză alimentară, aceasta și datorită secetei prelungite din anii 1813-1818, care a adus foamete, multe neajunsuri în aproape toate familiile.

Tot în perioada respectivă se îndrumă locuitorii satelor să cultive plante textile, cânepa ajungând să fie cultivată pe suprafețe mari mai ales că existau și ape, văi unde să se pună la topit și maluri pentru uscat. Secolul al XIX-lea a adus tuturor satelor, diferite boli despre care până atunci nu se mai auzise. Între acestea sifilisul făcea cele mai multe victime. Lângă această boală s-au mai adăugat și epidemiile de ciumă și variolă, fiind organizate stațiuni de carantină și vaccinări.

La 18 iunie 1848 apare legea de desființare a iobăgiei. În acea lege găsim stipulate următoarele: „Robotele de pe pământurile urbariale se șterg, precum și dijma și servituțile plătite puteau să se considere proprietari ai locurilor pe care până atunci le aveau doar în folosință. Patenta imperială din 21 iunie 1854, proclamă dreptul de proprietate funciară al iobăgimii eliberate și recunoștea dreptul foștilor supuși domeniali de a

dispune liber de pământul lor, devenind proprietari de pământ.

După anul 1848, iobăgia a fost doar formal desființată, țăranii trăind la fel de greu, trudind mult, iar recoltele de pe terenuri erau puține.

Locuințele locuitorilor acestor sate erau construite din lemn și erau acoperite cu paie, foarte rar cu șindriță. Hrana de bază fiind mălaiul și legumele, pâinea, carnea și lactatele lipseau de pe multe mese. Casele construite din cărămidă și acoperite cu țiglă apar abia după primul război mondial.

Nici reforma din anul 1921 n-a îmbunătățit prea mult situația locuitorilor satelor Visca, Valea Poienii, Lunșoara, Dumnești, Certejul de jos sau Vorța. Pământul se lucra cu unelte rudimentare: plug de lemn, iar semănatul se făcea cu mâna.

În vremea primului război mondial la dificultățile provocate de lipsa banilor pentru întreținerea în școli s-a adăugat și lipsa dascălilor trimiși pe front. Locul dascălilor a fost luat de preoții satelor. Un ordin circular al vicarului arhiepiscopesc Eusebiu R. Roșca din anul 1918 constata că în ciuda dispozițiilor categorice ale Mitropoliei din Sibiu învățământul stagnează. „Accentuăm din nou, arată circulara că învățătorii și preoții ca directorii școlari să considere de suprema lor datorie națională luminarea și instruirea copiilor obligați la cercetarea școlii, făcând din îngrijirea și prevederea regulată a învățământului un act de cea mai trează conștiință. Datoria fiecărui învățător este să-și vadă înainte de toate de îndeplinirea slujbei sale prin activitatea asiduă intrașcolară și prin muncă înțeleaptă extrașcolară. Numai prin muncă conștientă și îndeplinindu-se unul fieșticare cu sfințenie datoria vom fi vrednici și demni de răsăritul măreț al soarelui dreptății.”

Unirea din 1 Decembrie 1918 a însemnat o schimbare pentru votarea noului parlament al țării, unde urmau să fie aleși

reprezentanți din toate provinciile României întregite. Primele alegeri pentru deputați și senatori au fost cele din 2 Noiembrie 1919. O problemă mai delicată a fost cea a administrației ardeleno din acea perioadă de după Unire, fiindcă lipseau funcționarii calificați și știutorii de limbă română. Satele fostei comune Visca au aparținut de Plasa Ilia.

Locuitorii satelor Visca, Valea Poienii, Luncșoara, Dumnești, Certeju de Jos, Vorța, au salutat cum se cuvine promovarea în Parlament a Legii de reformă agrară. Legea din 30 iulie 1921 prevedea exproprierea întregului pământ cultivabil al satului domeniilor coroanei, instituțiilor, bisericilor și comunităților religioase a asociațiilor filantropice și culturale și a băncilor. Din pământul trecut în proprietatea statului prin expropriere, urmau să fie împroprietăriți în primul rând soldații demobilizați, văduvele de război și copiii orfani, agricultorii cu mai puțin de 5 iugăre de pământ. Pe raza satelor Visca, Valea Poienii, Luncșoara și a celorlalte din jur au beneficiat de împroprietărire, dar nu multe familii și cu loturi și suprafețe mici.

Cu toate că au dus-o greu, plătind multe impozite și fiind supuși și la alte obligații către comunitate, n-au uitat nici de obiceiuri și nici de tradiții, nunțile, nedeile, botezurile, slujbele religioase au adunat întreaga suflare.

ÎNTR-O ZI CU ADEVĂRAT BUNĂ

În ultimele zile ale anului 2006, mai precis în cea de a treia zi de Crăciun, soarele și-a arătat fața pe cer destul de anevoios și destul de târziu, dar asta până în apropierea amiezii când a început să strălucească de credeai că e o toamnă veritabilă.

Atât mie cât și însoțitorului, Alexandru Suba- astfel el fiind

un fiu al locurilor spre care ne îndreptam- această zi ne-a creat o stare de bună dispoziție și chiar ne ziceam că ne-am ales bine călătoria către satul Visca.

Drumurile pentru un publicist sunt drumuri de inițiere și de îmbogățire a sufletului cu noi și noi certitudini, cu referințe și cunoașteri destul de frumoase. Publicistul, un om ca toți oamenii, interpretează faptele și dă contur a tot ceea ce vede și aude. Mergem spre acest sat și către oamenii lui.

Și mie și însoțitorului meu ni se făcuse dor să stăm câteva clipe sub geana dealurilor și a pădurilor de gorun, de fag și de carpen care-și începuseră călătoria prin anotimpul sărbătorilor Crăciunului, a nașterii Mântuitorului, iar mai apoi spre un Nou An.

Intrăm în satul Vorța astăzi reședință de comună unde vreme de mai bine de douăzeci de ani multor locuitori li s-a spus mineri, fiindcă au muncit în puțurile minei, căreia de aproape un an i s-au închis porțile. A intrat în conservare pe o durată nedeterminată. „Parcă trăiesc o amintire grea, dar și satisfăcătoare, fiindcă mina ne-a pus pe cartea de muncă niște ani și acum avem o pensie” încearcă să ne explice unul dintre foștii mineri.

Deasupra casei lui Modrea, care a slujit primăria vreme de 35 de ani în funcția de secretar, se înalță dealul Cobgilea unde s-a aflat un puț de extracție, iar în partea stângă aproape de Părăul Băii s-a aflat o galerie.

Ne trezim că înaintăm pe o uliță îngustă și urcăm la locuința lui Sorinca T. Octavian, om de 79 de ani, cantor la biserică de vreo 10 ani. Începem o discuție și badea Octavian își amintește data nunții: 7 noiembrie 1953, ospăț de două zile cu vornic, nuntași și clănetăși. Alături soața, nana Valeria cu oarece uimire de trecerea timpului., „Ea a fost o femeie de treabă, bună la suflet. Eu în tinerețe am mai fost atras de păcatele lumești”. Badea

Octavian n-a uitat de anul înființării minci, 1970, când a lucrat timp de trei luni cu carul cu boi la tras și transport de lemne pentru mină. Și de câte lucruri nu-și amintește că, a ținut animale și a predat pe bază de contract peste 40 de capete de viței cât și de obiceiurile satului cu „întoarce-te purece”, cu jocul de la Paști al fetelor și băieților numit „țâsmălăi”. De vârful Cornetului și al Muncelului, două dealuri și de trecătoarea spre satul Dumnești, Sorinca T Octavian ne vorbește foarte frumos, cum la fel vorbește și despre părintele Popa Dumitru astăzi preot la Dobra și de Sorinca Ioan, preot în sat, dar a fost o vreme la Gurasada. Plecăm de la badea Sorinca T. Octavian cu promisiunea că vom reveni, iar când ajungem în stradă soarele avea aceeași strălucire.

La câțiva zeci de metri se apropie nana Danc Floarea, rapsod eminent al acestei vetre, a formațiilor căminului cultural din anii 70-85, care a participat la multe spectacole din țară și chiar din capitală. Își amintește de Cântarea României și ne fredonează niște strigături: „Când vii bade-n șezătoare/ Nu sta la ușă-n picioare.” Ne spune de spectacolele de la Zalău, R. Vâlcea unde a primit diplome și premii. Își amintește de ținuta de la șezători cu furca și de vremea când se încălța cu opinci.

Intrăm pe drumul ce duce spre inima satului Valea Poienii. Intrăm într-o curte, apoi pe o cărare ce duce spre ușa casei, gazda, mama primarului de la Gurasada era în povești cu altă femeie singură de mai mulți ani amândouă povesteau și mai aruncau câte un ochi la televizor. Insistă să ne omenească cu câte un păhărel de țuică, eu refuz fiindcă fac pe șoferul, dar însoțitorul acceptă unul și încă unul. Plecăm mai departe și intrăm la altă familie numai că nu găsim pe nimeni acasă. Trecem valea și ajungem la poarta profesorului Hamuga. De data asta, dăm peste doi câni cu adevărat fioroși. Nu ne pot face nimic, fiind într-un țarc, dar latră și se aruncă până

aproape de înălțimea gardului. Intrăm în casă și Doamna Silvia profesoară până nu demult la școala din Visca, azi, pensionară ne invită să luăm loc să ne cinstească cu Țică. Eu refuz dintr-un motiv întemeiat.

Îi spun păsurile, adică ce vreau să fac și o rog pe Doamna Silvia să mă ajute cu câteva datini și obiceiuri ce au circulat pe aceste locuri.. Cu domnul director Hamugă, venit pe aceste locuri din Oltenia (soții s-au cunoscut în facultate) am stabilit alte detalii că îmi va pune la dispoziție date despre învățământul școlar al fostei comune Visca.

Se face seară și luminile se aprind în lungul Văii Poienii. Am călătorit printr-o zi scurtă de iarnă și, iată, că am ajuns la finalul ei. A fost o zi cu adevărat bună. Promitem că vom reveni. Anul 2007 bate la ușă. Nu spunem vorbe de hazard, chiar la început de ianuarie, vom parcurge drumul către Visca, sperând să avem o zi la fel de bună.

Autorul privind de pe Acoperișul Lumii

O ALTĂ ZI, ALT DRUM SPRE ÎMPLINIREA CĂRȚII

Iată-ne într-o altă zi, într-un început de lună Ianuarie 2007. În noaptea premergătoare acestei zile temperatura a coborât câteva grade sub zero lucru ce ne dă de gândit, după cum e și vorba din bătrâni că: „n-au mâncat lupii iarna.” Întâlnirea cu soarele acestei zile a schimbat cu totul datele meteo, de la zero grade ajungându-se la câteva grade cu plus.

De această dată mă însoțește Doamna mea de viață, sprijin și comuniune, care s-a născut într-una din casele de pe această vale numită Valea Largă și, deși a plecat de aici din vremea copilăriei, cât de cât e familiarizată cu locurile, cu văile și dealurile și chiar cu unii oameni de vârsta ei. Mă amuză, spunându-mi cum la o nedeie ținută la Duminica Mare s-a îmbrăcat ca o prințesă și când a fost să treacă valea a alunecat și a căzut în apă. „Am plâns de ciudă și m-am întors acasă. Ziua aceea n-am să o pot uita.”

Hotărâsem să nu mergem în alt sat decât la Visca. Asta am și făcut, stabilind din mers câmpul de bătaie: trebuie să intrăm la prima casă a lui Miclea Adrian. Ca să-l scoatem din casă asmuțăm câinii și avem succes, Domnul Miclea vine la poartă după care vine și Doamna sa, care a fost un șir de ani factor poștal, din care slujbă, de curând s-a pensionat. Nu zăbovim prea mult la poartă, fiind invitați să povestim înăuntru, așa cum îi stă bine unei gazde. Pășim într-o curte mare, îngrijită și betonată și suntem poftiți în una din cele două case cu mai multe camere, bucătărie și băi. Luăm loc, dar în același timp mă și grăbesc să-i spun gazdei pentru ce am venit. Domnul Miclea mă liniștește, și-mi zice că „tot ce știe și crede că știe multe, îmi spune.” Înainte de a porni discuția îi ofer dânsului și unei vecine „Informația

Iliei” și câte o carte personală. „Eu te știu după nume, te-am și citit prin ziare.” „Mulțumesc, îi răspund și-l întreb dacă este băștinaș din Visca.”

- Nu, nu sunt băștinaș din Visca, eu m-am născut în Valea Poienii sau Băgara cum i se spunea într-o vreme. Nu sunt eu dintre cei mai buni povestitori, dar sper să fiu de folos. Mai întâi despre satul unde m-am născut vreau să spun că a mai purtat două nume: Valea Fuiеști și Valea Piticului denumiri de la două văi care se unesc în mijlocul satului. În Băgara de altădată prin anii 1940 exista o clădire în care funcționa școala și biserica. Școala cuprindea o clasă și un hol, partea cealaltă era Sălașul Sfânt. Prin anul 1950 s-a construit biserica nouă cu sprijinul lui Laslo Mircea și Laslo Viorel, între cei doi creându-se concurență, care din ei să înalțe sălașul Sfânt.

Domnul Miclea își amintește de vremea când a fost dascăl suplinitor, iar între anii 1952-1955 a făcut stagiul militar.

„În satul Visca de azi mă simt bine și nu trăiesc nici rău. Cei trei copii au situația lor, locuind la Deva, dar în fiecare sfârșit de săptămână vin aici. Nu vin degeaba în perioada muncilor agricole, îmi dau o bună mână de ajutor. Cu băiatul și cu ginerii și de ce nu și cu fetele și nurora am făcut multe din ce am acum. Am căutat izvorul din dealul apropiat, am săpat, am băgat conducte și avem apă potabilă în casă pentru băut, făcut mâncare și baie. E mare lucru fiindcă apa pe care o folosim nu costă nici un leu. Ce-mi este drag să vă spun că, Visca are cea mai frumoasă școală din comuna Vorța, școală de opt ani, foarte bine dotată și cu profesori bine pregătiți, majoritatea fiind localnici. Îl întreb pe domnul Miclea dacă în urmă cu mai bine de 80 de ani a avut cineva studii superioare? Răspunsul vine că „nu, nu crede că a fost cineva cu studii superioare.”

-Dar despre profesorul de rusă Dobrovolscki, știți ceva?

-Parcă-mi amintesc de acest nume. A stat câțiva ani și pe urmă a plecat la Brănișca.

-Când s-a ridicat școala de azi?

- Construcția a început în anul 1958 pe locul celei vechi, pe atunci învățător era Rus Ion Nicolae. Satul are și cămin cultural și grădiniță.

Printre învățătorii și profesorii care s-au ocupat de educația și pregătirea școlară a copiilor acestor sate se numără Miclea Laurian și Miclea Partenie. Silvia Hamugă este fiica acestor locuri, a fost profesoară la Vorța pe când era școala de opt ani acolo. Este căsătorită cu profesorul Hamugă actualul director al școlii din Visca, oltean acomodat cu locuitorii de aici.

- Ce amintiri vă mai dau târcoale?

-Îmi amintesc cum în anul 1952 am cumpărat primul aparat de radio și de ceva neplăcut, de Postul Jandarmilor așezat în marginea pădurii între Vorța și Visca în apropierea podului de la Firez. Postul Jandarmilor avea beci și unii dintre locuitorii acestor sate au făcut cunoștință cu acel beci și nu le-a făcut deloc plăcere.”

Ies cu domnul Miclea să privim împreună dealurile din preajmă. Apoi mergem la izvorul Cioroi din apropiere, unde se zice că cine vine și bea apă nu-i mai vine să plece. Mai zăbovim în fața dealului unde a făcut săpături și a tras conducta pe care vine apa în casa lui și a vecinului. De fapt, mai sunt familii care s-au „racordat”. Din pânțele dealurilor, apa, poate curge cât de multă că, nu-i taxează nimeni.

Domnul Miclea Adrian a fost angajat ca agent veterinar până în anul 1995 când s-a pensionat. Îmi spune despre nunțile și nedeile ce se făceau aici, despre unii oameni ajunși la vârsta de 90 de ani și mai mult despre vremea chiaburilor.

„Dar să ne mai aducem aminte și de vremea copilăriei când

învățătorul ne ajuta să construim zmeie și le dădeam zborul de pe colinele dealurilor. Puține le mai puteam recupera, multe se duceau în înălțimea cerului. Oare cele Șapte minuni ale lumii antice sunt adevărate? Să fii existat grădinile suspendate ale Semiramidei, regina Babilonului?”

Încep să-l judec pe Adrian Miclea din acest moment, ca pe un om citit, cultivat. Îmi aduce o carte scrisă de un general, care cuprinde ororile și tragedia celui de-al doilea război mondial unde sunt prezentați și eroii căzuți pe câmpul de luptă între aceștia se află și Miclea Crăciun, născut în anul 1910, Băgara-Hunedoara, unitatea Vânători de Munte, tatăl lui Miclea Adrian.

-Multe s-au schimbat în ultimii 50 de ani. Iată, dacă ne gândim la dealul Băgării, care a fost înainte pământ lucrător; azi este pădure și pășune. Și nu numai aici găsim o astfel de situație și alte dealuri au avut aceeași soartă.

Domnul Adrian Miclea îmi vorbește de Părăul Cuții unde trăiau patru familii: a lui Marica, Frosâna, Partenie și Vărăgin, care era un mic cătun aparținător de Valea Poienii. Nu uită să-mi spună de nedeile din satele fostei comune Visca, cea de la Dumnică Mare și cea de la Lunçoara, care se ținea a treia zi de Paști. „Acum nu mai e ce a fost, nu se mai adună atâta lume, fiindcă nu mai sunt nici locuitori ca pe vremea aceia, cum e la Lunçoara unde au rămas doar bătrânii.”

-Mai sunt și probleme, ne mai zice Adrian Miclea, cum e cea cu livrarea laptelui că degeaba ținem vaci cu lapte dacă nu avem la cine să-l vindem, până în piața Deveii e cam departe de mers. Când vine vorba despre confesiunile ce trăiesc în cele trei sate Visca, Valea Poienii și Lunçoara, dl Miclea, îmi mărturisește că locuitorii de aici erau creștini ortodocși, dar în ultimii ani sunt și familii ce au aderat la secta Martorii lui Iehova.

Există serioase dovezi că populația a scăzut destul de mult

în ultimii treizeci de ani. Se simte acest lucru și la Visca, dar și mai mult la Luncoșoara. Și totuși sunt familii care au de la 8 copii în sus. Cu cei mai mulți copii se află familia Bornemisa Florin, 12 copii, apoi Crișan Balomir cu 11 copii și familia Adrian cu 9 copii.

E vreme de amiază și cerul e destul de mohorât și timpul un pic aspru. Plecăm de la familia lui Adrian Miclea să vedem satul cu casele și biserica, Valea Largă și școala. Parcurgem mai bine de un kilometru de asfalt, oprind din loc în loc pentru a vedea cu ochii cele discutate cu Adrian Miclea. Îl întâlnim pe Buruiană Dumitru, ajuns la vârsta de 87 de ani, merge încet, dar se ține pe picioare: „Trăiesc cu baba mea, încă sunt sănătos și sper să mai fiu și nu aș părăsi acest sat pentru nimic în lume. Pe văile aștea simt că trăiesc cu adevărat. Și dealurile-mi sunt de ajutor.”

Sunt sate care-și au preoții din rândurile lor iar slujbele bisericesti se fac în fiecare duminică și în fiecare sărbătoare. La Visca nu se întâmplă acest lucru. Preotul locuiește la Hunedoara și vine pentru slujbe în lăcașul sfânt la două săptămâni. Numele preotului actual este Josan Ilie. La Luncoșoara au mai rămas doar 19 familii și 75 de locuitori, care țin animale și cum satul este electrificat aproape fiecare familie are aparate de forță și circulare pentru gospodăria proprie. Ce nu are satul? un preot, deși biserică este. Aici nu se fac slujbe religioase în zilele de duminică și numai în cele de sărbători ale anului prin dăruința preotului Ioan Boldur care are parohia în satul Sârbi.

La școala de opt ani am ajuns după terminarea orelor de clasă, când elevii se îndreptau spre casele lor. I-am găsit pe profesori și pe directorul școlii și am purtat câteva dialoguri despre cum este dotată școala și cum decurge învățământul dacă există cineva care iubește poezia. Spre a întări acest dialog

am oferit școlii câteva reviste literare și mai multe cărți de poezie și proză personale. Am stabilit ca după vacanța de la începutul lunii februarie să organizăm o întâlnire literară prin care să trezim interesul elevilor pentru citit și chiar pentru scris.

Au trecut câteva ore bune și iată-ne părăsind satul Visca, dar peste puțină vreme vom reveni. Dorința ce ne străbate este să împlinim această carte despre aceste locuri și aceste trei sate.

Portul popular în satul Visca

CAPITOLUL III

POPULAȚIA – ELEMENTE DEMOGRAFICE ȘI SOCIALE

Număr, densitate și structura populației la data de 31.XII.1998.

La data de mai sus numărul de locuitori, în cele trei sate Luncoșoara, Valea Poienii și Visca este următorul:

• <i>Satul Luncoșoara</i>	<i>74 locuitori</i>
• <i>Satul Valea Poienii</i>	<i>236 locuitori</i>
• <i>Satul Visca</i>	<i>447 locuitori</i>

Din aceste date, reiese faptul că satele Valea Poienii și Visca au pe teritoriul lor cei mai mulți locuitori, reprezentând 56,26 % din totalul populației comunei Vorța.

După numărul locuitorilor se pot determina 3 grupări ale celor 3 sate:

- până la 100 locuitori – Luncoșoara cu 74
- până la 400 locuitori – Valea Poienii cu 236
- peste 400 locuitori – Visca cu 447

Prezentăm în continuare gradul de populare al teritoriului satelor Luncoșoara, Valea Poienii și Visca cât și densitatea populației (locuitori/kmp) date extrase din statisticile vremii:

În secolul XVIII-lea în limitele actualului județ exista o medie de 23,0 locuitori/kmp.

În secolul XIX-lea densitatea era de 28,3 locuitori/kmp. În anul 1930 găsim 45,6 locuitori/kmp, în 1956 se simte o creștere, ajungându-se la 54,4 locuitori/kmp în 1966 se ajunge la 67,6

locuitori/kmp, în 1973 la 73, locuitori/kmp iar în 31 XII.1998 la 75,9 locuitori/kmp.

Din următoarele date reiese suprafața în kmp și densitatea de locuitori/ kmp față de numărul de locuitori:

Satul Luncoșoara are o suprafață de 65,1 km² și o densitate a locuitorilor de 11,37/ km².

Satul Valea Poienii are o suprafață de 187,3 km² și o densitate a locuitorilor de 12/ km².

Satul Visca are o suprafață de 313,3 km² și o densitate a locuitorilor de 14,27 km².

Densitatea pe total cele trei sate este de 12,54 locuitori/kmp, destul de mică. De 1,98 mai mică ca în mediul rural și de 22,9 locuitori/kmp, pe județ, iar comparând cu mediul rural pe țară de 49 locuitori/kmp diferența este edificatoare.

Densitatea foarte mică cum este în satul Visca se datorează suprafețelor foarte mari în special de pășune și pădure.

La recensământul populației din anul 1966 numărul de locuitori în cele trei sate era următorul:

- Satul Luncoșoara cu 141 locuitori
- Satul Valea Poienii cu 379 locuitori
- Satul Visca cu 754 locuitori

În total, în acea vreme trăiau aici 1274 de locuitori.

În decurs de peste 20 de ani, după anul 1966, populația celor 3 sate a scăzut foarte mult. Astfel, în satul Luncoșoara din 141 locuitori au mai rămas 74, în satul Valea Poienii din 379 locuitori au mai rămas 236, iar în satul Visca din 754 au rămas 447 locuitori.

Se observă o pondere (în 1998) bună a populației tinere (până la 15 ani), de 16, 44% față de media pe județ (mediu rural) de 15,60%, dar creșterea populației în vârstă(peste 55-60) este în anul 1998 de 33,6% (destul de mare).

Satul Luncșoara prezintă tendințe critice din punct de vedere demografic, acesta având 5,41% populație tânără și 41,89% populație în vârstă.

Atractivitatea exercitată de orașe și comune învecinate asupra populației tinere a dus la fenomenul care a contribuit la amplificarea procesului de îmbătrânire demografică a populației din toate cele trei sate având o populație în vârstă în procent de 35%.

Din totalul locuitorilor 91% sunt creștini ortodocși.

În ultimii ani a crescut numărul penticostalilor și a altor categorii de secte.

Evoluția numărului de gospodării în perioada 1966-1998

Satul Luncșoara în anul 1966 avea 38 gospodării, în anul 1992 – 25, iar în 1998 – 20.

Satul Valea Poienii în anul 1966 avea 115 gospodării, în anul 1992 avea 78, iar în 1998 avea 77.

Satul Visca în anul 1966 avea 207 gospodării, în anul 1992 138, iar în anul 1998, 123.

Din situația arătată constatăm un fapt neplăcut: numărul gospodăriilor din 1966 și până în anul 1998 a scăzut cu 140. Luncșoara cu 18 gospodării, Valea Poienii cu 38 gospodării și Visca cu 84 gospodării.

Din statistica vremii reiese că înainte de anul 1900 în cele trei sate existau un număr de 7 locuințe:

Luncșoara 2

Valea Poienii 1

Visca 4

Din perioada anilor 1900-1914 s-au constituit următoarele locuințe:

Luncșoara 1

Valea Poienii 9

Visca 7
Între anii 1918-1929
Luncșoara 1
Valea Poienii 9
Visca 7
Între anii 1930-1944
Luncșoara 7
Valea Poienii 17
Visca 30
Între anii 1945-1960
Luncșoara 4
Valea Poienii 20
Visca 45
Între anii 1961-1970
Luncșoara 8
Valea Poienii 16
Visca 43
Între anii 1971-1975
Luncșoara 3
Valea Poienii 11
Visca 9
Între anii 1981-1980
Luncșoara 2
Valea Poienii 10
Visca 9
Între anii 1981-1985
Luncșoara 1
Valea Poienii 4
Visca 5
Între anii 1986-1992
Luncșoara 1

Valea Poienii 2

Visca 2

Peste 53% din numărul de locuințe s-au construit în perioada anilor 1945-1975.

Există gospodării în care locuiesc fie o persoană fie două persoane. În aceste gospodării există pericolul de dispariție a gospodăriilor.

Toate satele Luncșoara, Valea Poienii, Visca se încadrează în zona de deal.

Media locuitorilor unui sat este sub media pe județ și mult sub media pe țară de 800 locuitori.

Toate satele sunt de tip risipit.

Comuna Vorța este traversată de la Nord-Sud de drumul județean DJ 706 pe traseul Ilia, Vorța, Visca, Țebea în lungime de 20 km cu asfalt și beton.

Drumuri comunale: DC 152 între DJ 706 Coaja și Certeju de Jos, cu o lungime de 4,5 km pietruit.

DC 168 între DJ &06 și Valea Poienii cu o lungime de 5 km pietruit.

DF între satul Sârbi(Ilia)- Dumnești-Luncșoara de 5 km pietruit și propus ca Drum Județean 706 B- până în satul Stejărel
Există un total de 24,5 km drumuri pietruite.

Nu există drumuri de pământ.

DJ 706 se racordează cu DN 7 Deva-Ilia-Arad în dreptul comunei Ilia.

Pe baza tuturor satelor din actuala comună Vorța nu există circulație feroviară și nici gară CFR.

Gara cea mai apropiată este Ilia.

Din total de 10286 ha cât cuprinde teritoriul ad-tiv al comunei Vorța:

5178 ha=50,34% este teren agricol

din care: 1473 ha teren arabil
953 ha fânețe și 2752 ha pășune
5108 ha(49,66%) teren neagricol din care: 4672 ha pădure
și 436 ha alte suprafețe.

Pe localități intravilan ha%:

Luncșoara 15,11 ha

Valea Poienii 32,12 ha

Visca 47,38 ha.

Cele trei sate sunt racordate la alimentarea cu energie electrică. Există iluminat public stradal.

Cele șapte sate ale comunei începând cu anul 1910 au avut următoarea populație:

În anul 1910 populația celor șapte sate era de 4169 locuitori, în anul 1930, 3585; în 1948, 2983; în anul 1956, 2693; în anul 1975, 2080; în anul 1992, 1580; iar în 1998, 1220 locuitori.

În decurs de aproape 100 de ani se distinge o mare pierdere a numărului de locuitori aproape 3000 de persoane.

CAPITOLUL IV **VEDERE GEOGRAFICĂ**

VEDEREA GEOGRAFICĂ A SATELOR VISCA, VALEA POIENII ȘI LUNCȘOARA

Fosta comună Visca este situată în partea de nord-vest a județului, la 40 de kilometri de municipiul Deva. Teritoriul acestor trei sate este destul de întins (103 kmp) și are un relief de deal și munte și este străbătut de o serie de văi și pâraie. Are întinderi mari de păduri și de dealuri.

În componența fostei comune intră satele:

Visca, satul de reședință de atunci, Valea Poienii și Luncșoara. Față de satul Visca cele două sate sunt situate la distanțe între 1 kilometru și 7-15 kilometri.

Legătura celor trei sate cu reședința județului se facea și se face pe drumul de interes local Ilia-Țebea și pe Drumul Național Arad-Ilia-Deva, iar pe calea ferată la 15 km se află stația CFR Ilia. În cadrul actualei comune Vorța există un număr de 4 stații de autobuz, transportul cu mijloace auto asigură legătura cu orașul Brad și cu municipiul Deva.

Agricultura dispune de 5178 ha teren agricol, din care: 1473 ha suprafață arabilă (28,45%), pășuni 2752 ha(30,15%), fânețe 953 ha(18,40%) fondul forestier al comunei are o suprafață de 4672 ha.

Alte date despre actuala comună Vorța: se învecinează în partea de nord-est cu comuna Baia de Criș, la sud-est cu comuna

Brănișca, în sud cu comuna Ilia, în vest cu comuna Luncoiu de Jos la nord-vest cu comuna Vața de Jos, la sud-vest cu Gurasada, iar în vest cu comuna Zam.

Toate satele comunei Vorța sunt de tip risipit. Distanța față de reședință: 5 km față de Certeju de Jos, 6 km de Dumnești, 8 km de Luncșoara, 5 km de Valea Poienii și 6 km de Visca.

Satele comunei sunt amplasate la altitudini cuprinse între 300 și 972 metri (Vârful Malu) astfel:

300-500 m satele Coaja, Certeju de Jos, Dumnești și Vorța.

500-972 m satele Visca, Valea Poienii și Luncșoara.

CLIMA

Așezarea și configurația satelor de pe aceste locuri face să se simtă aici o climă mai dulce și blândă. Climatul în general se caracterizează prin veri cu temperaturi ridicate, dar și cu scăderi bruște.

De exemplu, satul Visca se situează în stațiuni de zonă forestieră colinară și deluroasă și face parte din provincia climatică IB p.2 cu o climă continental-moderată de dealuri (120-890 m altitudine).

Clima de dealuri este caracterizată printr-o temperatură a aerului moderată, media anuală oscilând între 6 și 11 grade Celsius.

Precipitațiile cad în cantități medii între 600-750 mm.

Din atlasul meteorologic s-au extras elementele principale de caracterizare a climatului, date ce reprezintă media înregistrărilor pe perioade mai lungi la stațiile meteorologice Zam și Ilia, astfel:

Temperatura medie iarna 1°C-3°C

Temperatura medie primăvara 7,3°C; 9,3°C

Temperatură medie vara 17°C; 20°C

Temperatura medie toamna 9°C; 6°C

Temperaturi medii zilnice mai mari de 5°C durează 245 zile, iar cea de peste 10°C doar 195 zile.

Numărul zilelor de vară cu temperaturi ce depășesc 25°C cca 90 de zile, iar a celor cu peste 30°C cca 30 zile.

Înghițuri timpurii încep la 10.X- 1XI

Înghițurile târzii, sfârșesc la 15-20 IV.

APELE. REGIMUL PLUVIOMETRIC

600-750 mm= precipitații medii anuale cu un maxim în luna iunie de 140 mm și un minim în luna februarie de 40 mm.

Pe cele patru anotimpuri precipitațiile sunt:

Iarna 125- 150mm

Primăvara 175- 185 mm

Vara 240- 525 mm

Toamna 140- 160 mm

Stratul de zăpadă se menține în medie 35-55 de zile

ELEMENTE ALE CADRULUI NATURAL

Toate satele aparținătoare fostei comune Visca se află situate din punct de vedere geomorfologică în ținutul Carpaților Occidentali sau Munții Apuseni- în nordul comunei se află bogățiile Munților Metaliferi, iar mai departe spre nord-est dincolo de Brad- Munții Bihorului.

În sud regăsim zona dealurilor mijlocii și înalte aparținând geografic Munților Zarandului. În cadrul zonei se detașează arealul turistic Zarand sau Țara Moților Crișeni, care constituie un suport important al dezvoltării economice. La zone naturale protejate se găsesc cinci din rezervațiile ocrotite de lege și anume: Peștera Cizmei, Muntele Vâlcău, Podul natural de la Grohot, Cheile Ribicioarei și Uibăreștilor, lacul fosilier Prăvăleni.

Credem că o scurtă prezentare se impune referitor la zona studiată: Munții Apuseni sau Țara Moților.

Crearea ansamblului Munților Apuseni a fost opera a milioane de ani de mișcare a scoarței pământului, a luptei Mureșului pentru a-și deschide drum încărcat cu apele Arieșului spre râul Tisa, a celor două Someșuri (Rece și Cald) spre a-și găsi o albie comună și totodată a Crișului Repede sau Iute cum îi spun unii localnici, dornic și el cu toată zestrea de pâraie să se arunce în Tisa.

Astfel au fost despărțiți Munții Metaliferi de Munții Poiana Ruscăi și Munții Vlădeșei de Munții Mezeșului printre ei, deschizându-și văi largi Mureșul și Crișul Repede.

În dreapta Arieșului cu fața spre Mureș s-au format astfel Munții Trascăului (1435 m), între Abrud și zona Munților Metaliferi (1284m) cei mai bogați în aur și argint, între Crișul Alb și Mare; Munții Zarandului(860) înspre nord de Crișul Alb, începând de la Sebiș și Moneasa, Munții Corbului (1112m), având la nord Munții Pădurea Craiului, iar în față munții Bihorului, care prin vârful Curcubăta(1489m) aveau să domine întreaga regiune muntoasă, iar spre nord-est de aceștia, Munții Vlădeasa(1836m), Muntele Mare(1825m) și munții Gilăului (1660-1800m).

Prin formația lor munții Apuseni au închis arcul Carpaților ce străjuiește Transilvania în părțile de nord, est și sud,

dându-i astfel aspectul unei adevărate cetăți naturale.

Bazinul hidrografic este cel al Mureșului în care se varsă pârâul Bănișoara, pârâul Homorod, pârâul Valea Mare, pârâul Valea Poienii, pârâul Visca și pârâul Valea Lungă.

Pe lângă resursele de apă de suprafață, foarte bogate în zona bazinelor amintite un volum important este cantonat în subteran, și care constituie sursa principală de apă potabilă a cetățenilor comunei.

Structura geologică se prezintă ca un mare amestec de roci sedimentare- gresie, calcare jurasice foarte rezistente, creatite, argile și roci eruptive-tufuri vulcanice, dacite, andezite, bazalte (cu predominarea acestora din urmă), ceea ce are mare importanță pentru conținutul bogat din minereuri, mai ales aur. Munții Zarandului ne apar ca un bloc cristalin, cu adaos de tufuri vulcanice noi, filoane metalifere cuprinzând mai mult partea de nord a masivului. Aurul se găsește în aceste filoane în stare nativă și ca grăunți incluși în minerale însoțitoare, precum și combinat cu telururi-săcărâmbit și silvanit.

Exploatarea ce au existat în această regiune au dat naștere unei însemnate industrii miniere extractive și de prelucrare a minereurilor aurifere.

Relieful zonei și al satelor în general este foarte variat de la cota 120 în centru la cota 972 m în vârful Malu.

ELEMENTE ALE CADRULUI NATURAL GEOMORFOLOGIC

Satul Visca este situat teritorial în zona dealurilor și cuprinde versantul stâng și obârșia Văii Visca, afluent de dreapta a râului Mureș. El este situat în zona dealurilor mijlocii și înalte,

aparținând geografic, Munților Zarandului, altitudinea minimă fiind de 120 m iar cea maximă 890 m.

Forma de relief predominantă este versantul de la slab la puternic înclinat.

GEOLOGIA

Petrografia zonei se încadrează predominant în geologia formațiunilor petrografice Munților Apuseni. Întreaga zonă se caracterizează printr-un polimorfism regional foarte complicat și greu de interpretat.

Petrografia este foarte heterogenă și complexă, are caracter de geosinclinal și cuprinde o puternică masă de magnetite bazice și o suită sedimentară redusă ca suprafață în care se poate recunoște o evoluție geosinclinabilă cu formațiuni calcaroase (neojurassic-neocomian), formații de filș (Baremuan-Aptian) și formațiuni neocretace.

HIDROLOGIA

Rețeaua hidrografică este bine dezvoltată cu multe izvoare și debite variabile. Debitul este însă inconstant suferind o scădere considerabilă în timpul verii și creșteri mari chiar prin revărsări în anotimpul de primăvară.

Principalul curs de apă este Valea Lungă, continuată cu Valea Visca și care constituie limita de vest a unității.

O altă vale importantă care străbate acest teritoriu este Valea Domnească.

Aceste două cursuri de apă au numeroși afluenți de mai mică importanță cum ar fi: Valea Scoarței, Valea Almășelului, Valea Șurei, Valea Morilor, Valea Prislopului, Valea Crișurilor.

REGIMUL EOLIAN

Cele mai frecvente vânturi sunt cele dinspre sud, cu o tărie ce variază între 1-4 după scara Beaufort, ce bat în medie 15% din timpul anului.

Vânturile din NV-V bat cu o tărie de 5-7 în medie 3-5% anual. 0% din vânturile ce se înregistrează în zonă apar din direcții diferite și sunt de tărie joasă, iar 30% din timp este calm.

SOLURILE

Din analizele de laborator rezultă că solurile sunt moderat acide cu PH cuprins între 5,5 și 6,3.

Grosimea fiziologică a solurilor în majoritate este mijlocie profundă la foarte profundă, bogate în humus, mezobazic (moderat saturate) normal saturate în azot, aprovizionare moderată în fosfor mobil și aprovizionare medie în potasiu asimilabil. Conținutul în argilă sub 11,70% și de pulberi între 15-35%.

Din analiza granulometrică, textura solurilor este nisipuloase, luto-nisipoase, lutoase și luto-argiloase.

Cele două etaje de vegetație sunt:

- etajul gorunelor și făgetelor dedeal;
- etajul deluros discontinuu de cvercete cu gorun, cer, gârniță și al făgetelor de limită.

Vedere către releu

CAPITOLUL V
LOCURI ȘI OAMENI OBIȘNUIȚI ȘI OAMENI
APARTE
OBIECTIVE: ȘCOLI, BISERICI, CIMITIRE, TROIȚE

TROIȚA SFÂNTĂ LEGĂTURĂ CU
VIAȚA SATULUI

Oameni și locuri. Locuri și oameni. Vatră pe care au trăit, trăiesc și vor trăi suflete cu inimile deschise către Dumnezeu.

Undeva, sus pe un tăpșan stăruie în sfânta-i liniște, Biserica satului. Privită din drumul principal pare o imensă lumină albastră, o lumină ce se înalță spre cer și pe care ochiul în fiecare clipă o caută ca pe ceva sfânt, gata să împreune cele trei degete pentru Sfânta Cruce.

Acest sălaș Sfânt a fost ridicat în urmă cu zeci de ani și va rămâne pentru veșnicie. De jur-împrejurul bisericii stăruie mormintele și crucile celor ce se odihnesc în pace, fiind altădată oamenii acestei vetre. Majoritatea familiilor aici își înmormântează morții. Puțini mai sunt dintre cei care-i păstrează aproape, îngropându-i în grădina casei. Zeci de cruci și zeci de morminte, semne în vreme pentru cei care au trăit pe această vatră, bunii și străbunii și oameni mai tineri, care au trudit în vreme cu sufletul bun și credința în Dumnezeu.

Un sat fără biserică și cimitir nu este sat. De aceea, oricând din marginea drumului ochiul se oprește pe fața Troiței în acest loc unde s-a înălțat o rugă, un monument pe fața căreia au fost

așezate următoarele cuvinte: „Cu ajutorul și puterea lui Dumnezeu s-a înălțat această sfântă cruce, pentru cei care au fost, sunt și vor urma.

Fie ca bunul Dumnezeu să binecuvânteze locuitorii acestei așezări. Frații Alba, Anul 2000.”

Cel care a ridicat această troiță s-a gândit că aici este locul ei. Și cred că și locuitorilor satului le place acest loc. Parcă ar fi gândit împreună. Simion Alba nu mai trăiește în satul natal, ci într-un oraș mare care l-a adoptat de mai bine de 40 de ani. N-a făcut acest lucru fără să spună autorităților comunei din acea vreme. Le-a spus, dar prea puțin a fost băgat în seamă. Și, totuși nu s-a descurajat ci s-a îndemnat să-și ducă gândul la îndeplinire. Un gând de folos și de închinare lui Dumnezeu. Și, când vrei să faci un lucru cu adevărat bun și care este pus în lumina lui Dumnezeu și a locuitorilor satului nu se poate să nu reușești. Și Simion Alba a reușit să înalțe această troiță în acest loc, în preajma lăcașului Sfânt al Bisericii. Troița este pentru cei ce sunt și cei care vor veni de acum înainte. Fie în zilele de lucru, fie în zilele de duminică sau de sărbători, cei care trec prin fața ei își fac semnul crucii și, poate își amintesc de cel care s-a învrednicit să ridice acest monument. Dorița lui Simion Alba s-a împlinit, dar ar mai dori ca în preajma bisericii să fie instalate câteva reflectoare pentru a o lumina pe timpul nopții.

Această Troiță este darul lui Simion și al fraților săi. Un dar al credinței și al Divinității.

De aici, din Fața Troiței care așteaptă primăvara și lumina florilor, călătorul creștin pleacă mai departe, fie către Valea Largă, fie către alte văi, până se împlinesc cele șapte, cum ar fi cele Șapte Coline ale Romei.

Troița- legătura cu viața creștină a satului.

O legătură sfințită la Duminica Mare.

LENA MICLĂUȘ

Între tinerele interprete de muzică populară se numără și Lena Miclăuș. Vocea frumoasă și catifelată cu accent ardelenesc, al zonei unde s-a născut, autenticitatea melodiilor, ținuta și portul în care se prezintă în orice apariție o fac să fie stimată și mult aplaudată.

Am urmărit-o fie în emisiunea „Cântec drag de la izvor” a postului TV Deva, fie în emisiunea Etno București și de fiecare dată (nu numai eu ci atâția și atâția îndrăgostiți de melodiile Lenei Miclăuș) i-am aplaudat sânguința, atenția și căutările de a sluji cât mai bine cântecul popular, a ne delecta cu acele melodii care merg la inimile ce poartă „epidemia” dragostei.

Lena Miclăuș duce de aici din Valea Poienii datinile frumoase și nealterate ale cântecului popular, acel aer cural al izvoarelor, dealurilor și pădurilor în care se topește firul dulce al bucuriei și al fiorului ce ne face să pătimim cu drag.

Lena Miclăuș s-a îndrăgostit repede de muzica populară și va rămâne pe marea scenă care începe de aici, din acest sat, pe care nu l-a uitat și nu-l va uita: Valea Poienii.

PROFESORUL HONOAIE IOAN

Se cuvine să scriem câteva rânduri și despre profesorul și primarul de altă dată al comunei Vorța. Deși nu este născut pe aceste locuri, a muncit aici și încă din tinerețe a ajuns să ajute la instruirea și educarea copiilor în spiritul formării cu primele și cele mai importante noțiuni ale matematicii. A fost mai mulți ani profesor la școala de 10 ani din Vorța și multora le-a insuflat dragostea pentru materia matematicii, fie că au locuit în Visca, Lunșoara sau Valea Poienii.

Fiind cunoscut ca un om așezat și cunoscător al treburilor gospodărești, locuitorii satelor l-au dorit și l-au votat ca primar timp în care nimeni nu s-a putut plânde că ar fi mers la primărie și nu l-ar fi găsit sau că nu i-ar fi rezolvat problemele. Spre a fi cât mai de folos obștei a locuit o anumită perioadă de vreme chiar în incinta localului primăriei. Au rămas în urma primarului Honoaie, multe lucruri bune, o serie de evidențe și de hărți ale terenurilor comunei, date despre datinele și obiceiurile din timpurile străvechi ale acestei vetre. Și astăzi, mulți dintre locuitorii comunei Vorța își amintesc de profesorul și primarul ce a trăit și muncit cu folos în comuna lor.

O FAMILIE DE PREOȚI ȘI AVOCAȚI

Laslo Ioan a fost preot și a fost unul dintre cei mai înstăriți locuitori ai satului Visca. A avut câteva case, multe grădini și terenuri agricole, păduri, animale și nimeni nu-i putea face față, mai ales că era preot și atunci, cine era mai tare? Preotul, învățătorul, primarul, după cum ne relatau unii dintre cei mai vârstnici.

Preotul Laslo Ioan a deținut parohiile la Visca, Valea Poienii și Luncoșoara. A avut doi feciori: pe Mircea preot la Sibiu și pe Viorel născut în 1906 și decedat în 1978, ca avocat. După ce a profesat câțiva ani prin Basarabia a revenit acasă de teama comuniștilor. A locuit în casa părintească până a decedat fiind înmormântat în cimitirul satului, în apropierea bisericii la picioarele mormântului fiind plantat un brad, acum crescut destul de înalt, iar în ziua când am fost în cimitir, i-am simțit vuietul subțire, vântul ce-i răscolea în ramuri se părea că vine așa de departe.

Familia Laslo a făcut și fapte bune ajutând la construirea actualei biserici, după anul 1940, dar a făcut și multe rele, făcând un număr de șase familii din preajma unde avea casa să se mute și să-și facă alte case din chirpici la Gura Borii, undeva mult mai sus, dincolo de Valea Scoarței, la poala dealului Malului.

Avea și obiceiurile marilor aristocrați de a juca Poker și atunci când n-a mai avut bani și-a amanetat preoteasa. A făcut plimbări cu hinteul până la Viena și alte extravagante. I-au fost găsite pistoale și puști pe care nu le declarase și de teamă să nu fie condamnat a găsit soluția și s-a spânzurat. Bătrânul preot Laslo poate fi considerat unul dintre bogătanii vremii, cu multe domenii, făcând ca numele satului Visca să fie dus destul de departe, până la Viena în capitala lui Straus.

BISERICA ȘI CIMITIRUL

Biserica satului este destul de bine întreținută și gospodărită. Pereți curați, trotuare destul de largi pe margini, iar pentru urcat până pe tăpșanul unde străjuiește s-au turnat din beton scări pe care se poate urca foarte ușor, fără să obosești.

Imediat, la intrare a fost ridicată o troiță închinată celor căzuți în revoluția din 1989, actul în sine a fost săvârșit de Traian Căsăleanu episcop, Aron Abrudean și Aron Sorca. La înălțarea acesteia a contribuit și meșterul de cruci Bisorca Trandafir între timp decedat și el.

În preajma bisericii sunt și mormintele părinților lui Alba Simion, pe numele lor Alba Ioan, născut în 1906, mort în 1961 și Alba Ileana născută în 1919 moartă în 1971.

Sunt în cimitirul din Visca și cruci vechi din sfârșitul secolului al XIX-lea și imediat după începerea secolului XX.

Multe dintre crucile din lemn, mai ales dintre cele vechi au fost înlocuite cu cele din mozaic sau chiar din marmură.

Dacă s-ar monta și două trei reflectoare, pe timp de noapte, biserica de pe acel tăpșan sfânt ar putea fi zărită de la foarte mare distanță.

POMANA SE SERVEȘTE ÎNTR-UN ADĂPOST DIN CIMITIR

Visca este una dintre localitățile ce este așezată pe mai multe văi și pe o întindere de 8-9 kilometri. Familiile care locuiau la distanțe mari de cimitir, pe Valea Scoarței, Valea Tisei sau valea Almașului, atunci când, le deceda un membru din familie celor veniți să însoțească cortegiul funerar, li se dădea pomana înainte de a pleca cu mortul la groapă în cimitir. Abia pe urmă cortegiul pornea pe calea de câțiva kilometri către cimitir. Fiindcă acest obicei era unic în părțile locului s-a luat măsura construirii unui adăpost în curtea cimitirului dotat cu cele trebuincioase: mese, scaune, veselă. După ce mortul a fost coborât în mormânt familia acestuia îi invită pe cei prezenți să servească pomana celui trecut în veșnicie. Astfel s-a găsit o formă posibilă: cei ce însoțesc cortegiul nu mai fac de două ori drumul, și rămân sigur la pomană.

A MURIT ÎNECAT CU UN OS

S-a întâmplat cu ceva timp în urmă când crâznicul de biserică din Visca, pe nume Bisorca Ioja un om simplu, dar de mare demnitate, cu ocazia unei înmormântări și când pomana se dădea înainte de a porni cortegiul către cimitir s-a înecat cu o aripă de pasăre(un os) și dintr-o dată în acea casă erau doi morți, stârnind o altă jale și un alt necaz. Credem că este un caz unic petrecut la Visca, în timpul celor câteva sute de ani de când este atestată documentar.

CEL MAI BĂTRÂN OM DIN SATUL VISCA

În ziua de 29 martie a.c. am aflat pentru prima oară de Rus Augustin în etate de 92 de ani locuitor al satului Visca, de pe Valea Riminiei. Până în acea zi n-am știut că, la Visca trăiește un om ce poartă pe umeri atâția zeci de ani. Am intrat într-o curte, după ce am deschis o porțiță din lațuri bătrână și ea și prinsă într-o scoabă. Profesorul a dat câteva apeluri „Nea Augustin, Nea Augustin, ești acasă?” Nu răspunde nimeni și doar bătaia vântului se simțea prin curtea mică și cu toate lucrurile parcă întoarse, care, nu se aflau la locul lor, intrăm pe un coridor îngust și șubred, spre una din cele două camere și batem la prima ușă și dăm de nea Rus Augustin, stând pe pat lângă masă, căutând un post de radio, dar nici cum nu reușea să-l stabilească, unde să înțeleagă ceva. Ajungea mereu pe posturi străine. Descopăr camera cu plafonul destul de jos, încât puteam ajunge cu capul, focul ce ardea mocnit într-o sobă veche și ea o masă mică și arătoasă doar în sărăcie, un pat pe măsura lui nea Augustin, zis Mihuț. Murdărie și poate pe cei doi pisici nu îi deranja nimic, dar nouă începea să ni se facă milă de acest om. Profesorul se ocupă de radio după ce Nea Rus și-l amintește după părinții săi, spunându-le numele de câteva ori, iar eu îi privesc ochii înroșiți de ani și de durere. Îl dor picioarele și îmi spune că doar prin curte mai poate face câțiva pași. În tinerețe a umblat pe toate coclaurile, fiind iute de picior, a lucrat pământul și a avut animale, dar a lucrat ceva ani minier la Țebea. A avut salar mic și pensia e la fel. Dar o ia de câțiva zeci de ani. Nu mai are pe nimeni, nici frați, nici surori și nici neamuri mai apropiate. Îl ajută unii dintre vecini, îi cumpără o franzelă, un kilogram de zahăr, îi mai aduc dintre cei care au vaci un borcan de lapte covăsât (iaurt). Așa-și duce

viața, destul de greu și, parcă ca dintr-o supărare venită dintr-o dată ne zice: „dacă vrei să-i faci cuiva rău, bleastă-mă-l să-l mănânce singurătatea.”

Ne mai spune că a făcut tot războiul, din prima zi până s-a eliberat din munții Tatra. A ajuns și la Sevastopol, a fost rănit la picior și la burtă de un brand, dar a ajuns acasă în satul lui, alți consăteni neavând această fericire. Și-a găsit muierea acasă și a mai trăit cu ea destui ani. De șaptesprăzece ani a plecat în lumea de dincolo și de atunci a început acel blestem al singurătății. Nea Rus Augustin este destul de lucid și crede că, de la Visca, până la Ilia nu există un bărbat să-l depășească la ani. S-ar bucura să-i facă o vizită niște copii, dar copiii nu au vreme de bunicul Augustin, spunem acest lucru, văzând cât s-a bucurat de noi, care l-am vizitat și i-am promis că o să mai trecem să-l vedem. N-ar fi rău ca și cei de la Primăria Vorța să facă acest gest. Aceasta este viața unui om al satului care prin vârsta pe care o are ar trebui să reprezinte o mândrie și o sărbătoare.

BATOZA LUI MOZEȘ

Locuitorii satului Visca coborau mereu la Ilia, localitate pe care o considerau un important orașel unde trăiau mai mulți evrei, care dețineau prăvălii de unde se aprovizionau mai multe târguri de animale și săptămânal funcționa o piață. Între viscani și comercianții evrei din Ilia s-a înfiripat o bună înțelegere de fiecare dată bătându-se palma pentru vânzare de marfă. Evreii aveau încredere în acești locuitori și în cazul când nu aveau bani suficienți să achite marfa, li se dădea pe așteptare. Unii plăteau cu lemne de foc, alții cu cereale. Mulți veneau și munceau cu ziua în gospodăriile evreilor. Erau mai multe familii de evrei

de la cele ale lui Klein, Doaici sau Mozeș, care avea batoză de recoltat grâu, fiind apreciat ca cel mai bun batozar din împrejurimi. Cine nu-și dorea să-și recolteze grâul cu batoza lui Mozeș, fiindcă i se dusese vestea că, „nu rămâne nici un bob în spice”. La Visca, seceratul grâului se făcea mai târziu decât în țarinile de la vale, dar batoza lui Mozeș, mai greu ajungea aici. Și, totuși, până la urmă batoza lui Mozeș a ajuns definitiv la Visca prin cumpărare de către un gospodar. După câțiva ani cel care a cumpărat batoza a vândut tractorul destul de vechi, de marcă nemțească, însă, până la urmă chiar și marca nemțească cedează. Așa a ajuns ca batoza să nu mai funcționeze, rămânând ca piesă de muzeu.

La intrarea în sat, în curtea unui gospodar există încă o batoză, pare-se tot ca piesă de muzeu.

Punem două întrebări: să nu mai fie necesară o batoză în satul Visca? S-ar putea să nu mai fie de vreme ce sunt combine de gabarit mic, acestea fiind mult mai practice în recoltarea grâului.

Mai sunt cuptoare de copt pâine la Visca? Răspunsul din partea celor întrebați vine că, da. Se mai face pâine în cuptor și femeile de aici știu să frămâte pâinea și cât s-o țină la dospit. Puținele familii care folosesc cuptorul au rămas cu obiceiul vechi și nu se lasă de el. Iată un semn că, unul dintre obiceiuri încă nu dispăre în totalitate.

VRĂJITORUL FLOREA

Dacă Valea Poienii sau Băgara cum i s-a mai spus într-o anumită vreme a fost cunoscută nu numai de satele din jur ci și de satele din împrejurimile județului acest lucru se datorează și este legat și de numele acestui om, care avea casă, gospodărie și o soție foarte inteligentă. Copii n-a avut și nu se știe din ce

cauză nu și-a dorit sau nu s-a putut să aibă? Mulți ani acest om a fost căutat de foarte multă lume, de bărbați, de femei, tineri și bătrâni, trecuți prin necazuri, unii suferind de boli; alții din cauza altor pățanii: li se furase ceva, nu reușiseră în dragoste sau în faceri și veneau să-i povestească și să-i ceară sprijinul vracului Florea. Cât de bine reușea să satisfacă clienții n-am putea să dăm un pronostic, probabil că acest lucru depindea și de spiridușul cu care colabora. Se zice că, atunci când vrăjitorul nu l-a mai recunoscut pe spiriduș și nu i-a mai dat toată atenția acesta s-a răzbunat și l-a înecat într-o fântână, în fântâna din curtea casei, care nu avea apă mai multă de jumătate de metru. Cei care l-au cunoscut și au avut de a face cu vrăjitorul Florea, spun că acesta avea într-o cameră o broască țestoasă imensă pe care o ținea pe un covor și cu care se știa înțelege și putea să înnoade farmece. De asemenea, îi pune pe cei care-l căutau să pună sub braț un ou sau două la clocit, iar celor care nu aveau bani să plătească le zicea ca atunci când au să-i pună în geam că o să trimită spiridușul să îi ia. Și așa se și întâmpla deși pare un lucru de domeniul fantasticului. Vrăjitorul Florea a ajuns să fie condamnat și să facă închisoare. În acea vreme, dintr-un magazin s-au furat mai multe aparate electronice de valoare destul de însemnată, dar făptașii nu puteau fi descoperiți. Așa s-a ajuns ca organele de Miliție din acea vreme să ajungă și la vrăjitorul și pușcăriașul Florea pentru a-i ajuta. Și chiar i-a ajutat, indicându-le locul unde se aflau atunci: într-un restaurant de unde au fost ridicați și luați la întrebări. Se zice că, prin această ispravă a sa a fost eliberat din închisoare ca o recompensă dată. Un locuitor avea soția de mai multă vreme bolnavă și nici cum nu se făcea bine. Fiind din satul vecin Visca, bărbatul acesteia s-a dus la vrăjitorul Florea, care i-a spus că a călcat în urmă rauă și că se va vindeca, dar să nu meargă acasă pe drumul pe care a

venit ci să trecă peste dealul Băgării să înconjoare distanța și că totul va fi bine dacă respectă ce i-a spus. Surpriza a fost că atunci când omul a ajuns acasă și-a găsit nevasta prin curte dând de mâncare la orătării.

Spuneam la început că nevasta vrăjitorului era isteță, cu o memorie foarte bună și umbla pe toate satele și târgurile de la Iia și asculta și reținea tot ce se întâmpla. Tragea de limbă pe mulți și stoca totul în memorie și după ce ajungea acasă, îi povestea vrăjitorului cu lux de amănunte: cutare, din satul cutare uite ce a pățit, uite cât de bolnav este și de ce boală suferă. Sau alte zvonuri, că Ion din Lunșoara, zicem la întâmplare, a fugit cu nevasta lui Toader. Și așa mai departe, până ce unii dintre aceștia, când îi veneau în băătăură să-i ceară sprijinul acesta le mărturisea multe din necazurile ce le aveau fiindcă le aflase de la soția sa.

N-am încălecat pe o șa, dar povestea cu vrăjitorul Florea ar putea fi așa.

ȘCOALA GENERALĂ DE 8 ANI DIN SATUL VISCA

La sfârșitul anului școlar 2006-2007, corpul profesoral de la Școala generală de 8 ani din satul Visca, avea următoarea componență:

1. Hamugă Cornel – Director, profesor de geografie - istorie
2. Rus Carmen – profesor de limba română
3. Prunescu Ovidiu – profesor de matematică
4. Tămaș Ioana – profesor de limbi moderne
5. Petrescu Gheorghe – profesor de biologie
6. D. Claudia Grigoraș – învățător
7. Rus Ioan Nicolae – învățător Școala primară Valea Poienii
8. Hamugă Silvia – profesor geografie - istorie, pensionar

Educatoare la grădinița din Visca

Pup Ana

Secretar bibliotecar

Ștefan Galenia

Prin străduința domnului director Hamugă Cornel și a celorlalți profesori – mulți dintre ei oameni ai locului, școala din satul Visca se menține la perimetri reali – bine întreținută și bine dotată, creînd astfel, bune condiții pentru pregătirea celor peste 50 de elevi. Comuna Vorța la ora actuală mai are unități de învățământ la Visca și în Valea poienii.

ÎN FRUNTEA COMUNEI

Nu este nevoie de a vorbi prea mult despre niște oameni, care n-au fost aleși pentru altceva, decât să-și facă treaba, datoria de primar și vice-primar.

Locuitorii satului Visca, Valea Poienii și Luncoșoarei (și a celorlalte sate) se pot mândri cu cei doi aflați în fruntea Primăriei Vorța: Buruiană Radu Emilian și Pup Emanoil Milică.

Se știe că, fiind din partide diferite, cei doi nu se agreează tot timpul, important este ca-n actuala legislatură să-și facă datoria, atât pe plan economic, cât și social și gospodăresc edilitar.

VALEA POIENII ȘI PIETRELE ALBE

Am pornit, într-o zi de sărbătoare, cunoscută de către cei de credință ortodoxă, ca sărbătoarea Sfințelor Florii, să dăm piept cu niște cărări, care nu se lasă ușor cucerite, în fața cărora, atunci când, urma să facem primii pași, ne-am făcut cruce, iar când am

pus piciorul pe Acoperișul Lumii, ne-am închinat că am reușit.

Suișuri, ce ni se ofereau cu pitorescul de sute de ani, cu arbori înalți de câteva zeci de metri, drepti ca lumânarea, puternici, cu trunchiul lin, lucios, fără crăci, până aproape de vârf, de un colorit gri-deschis, încât, puteai crede că sunt pictați, puși într-o ramă de tablou, de cel mai faimos pictor. Pe aceste temerare cărări, ale acestui deal înalt de aproape o mie de metri, cunoscut sub numele „Gruii Pietrei” mergeam trei persoane: tânărul Turcian Florin, născut în Valea Poienii, profesorul de biologie Suba Alexandru și subsemnatul, toți, purtând aceleași dorinți: să ajungem la Pietrele Albe, în Poiana „Mieza”, la izvorul cu cea mai bună și rece apă, la locul unde a fost grădina și conacul baronului, la peștera unde legenda spune că a adăpostit haiducul Pătru Mantu aurul și tot ce fura, la troița de pe platoul „Mieza”, cu sute de pietre albe, și mai ales la Acoperișul lumii, de unde, dacă privești, vezi toate întinderile dinspre Munții Zarandului, Crișurilor, până către Munții Orăștiei, Sebeșului, Surianului, Cibinului și a aproape întregului lanț al Apusenilor.

STRĂBATEM SATUL VALEA POIENII

Până să ajungem la poalele dealului „Gruii Pietrei”, pe care ne-am propus să-l cucerim, străbateram ulița principală a satului, altădată numit Băgara, și traversăm toate „bocarele” (niște mici cartiere) începând cu „Rotești”, apoi „Între vii” la pâraul Huii, de la poduri și pâraul Sălășulnic.

Lăsăm în urmă, mai multe case frumoase și bine gospodărite, din care, cei care le locuiesc, au ieșit să salute soarele dimineții, clădirea școlii, a căminului cultural, Biserica ortodoxă cu cele trei turnuri, cum în puține localități rurale am putut întâlni și din

când în când, ne aruncam ochii către dealurile din față și din jur.

Florin, tânărul ghid cunoaște totul în amănunțime, și ne trezește interesul: „Aici, până nu de mult, era o casă acoperită cu paie, acum i-a luat locul alta cu pridvor. Aici, în stânga, pe o ulicioară strâmtă, ce urcă pe lângă un pârâu, a locuit vrăjitorul Florea.” Dăm și peste două case părăsite, bătrâne, oricând, fiind în pericol să le cadă pereții, dar și peste casa lui Flocea Mihai, (venit de câțiva ani în Valea Poienii), în stil bucovinean, îmbrăcată în exterior în lemn sculptat și vopsită într-o culoare deosebit de atractivă. Una dintre ultimele case din direcția noastră de mers, este cea în care a copilărit Alin Tămaș, coleg de liceu cu Florinel. Imediat ne iasă-n cale Valea Beșicului și unul dintre cele mai impozante poduri, peste care ar putea trece liniștit orice tanc, cum n-am putut să vedem un astfel de pod în sat. „Aici, ne spune ghidul nostru, făceau baie copiii satului, apa adunându-se ca într-un eleșteu de iaz de moară.” Pe această vale, pe vremurile mai de demult, erau o mulțime de „topcile”, amenajate pentru topirea cânepei de vară și a celei de iarnă.

PERPEDIS, PE UN DRUM DENIVELAT

Începem călătoria pe picioarele proprii, la câțiva metri, curge valea limpede auzindu-i susurul plăcut, domol, din loc în loc, săltăreț, datorită trecerii peste mici cascade, iar pe de o parte și de alta, se înalță pădurile de fag, carpen, stejar, cer și gorun. Ici, colo câte un cireș. Vedem și o salamandă înaintând pe marginea drumului, atrăgându-ne atenția cu culorile de pe spate, niște culori de avertizare pentru alte animale de pradă, dacă aceasta este atacată, carnea ei, conținând substanțe toxice, nu-i va face bine agresorului.

Dintr-o parte și din alta, se deschid alte drumuri ale acestor locuri spre care ne îndreptăm și dorim să le cunoaștem, ca: Dănulești și Brașău, iar, undeva, risipite alte sătulețe ca Păroasa și Mușuroi.

ÎNCEPEM URCUȘUL PE DEALUL GRUII PIETREI

Începem cea mai palpitantă bătălie: cucerirea dealului Gruii Pietrei. Urcăm, mai mult în zig-zag, fiindcă, dacă am lua-o în linie dreaptă, urcușul este mai mult greu decât ușor, așa că, deși ocolim câte puțin, vedem cum înaintăm, călcând pe un strat gros de frunze rămase din toamna trecută și printre arbori giganți, impresionându-ne prin înălțimea și suplețea lor, unii pornind de la rădăcină cu câte patru sau șase trunchiuri. Interesant, toate aceste trunchiuri, poartă o cifră cu soț: doi, patru, șase. Șase frați gemeni salută cerul și stau de vorbă cu vânturile ce se stârnesc pe neașteptate, făcându-ne să auzim foșnetul ca pe o trezire a timpului. Este o zi minunată și credem că Dumnezeu ține cu noi și ne ajută ca-n această Sfântă Sărbătoare să ajungem pe Acoperișul lumii.

Ajungem în fața unui copac ce face distincție între ceilalți. „Uite, zice, profesorul, acesta este un ulm și din acest lemn, în vremurile vechi ale bunicilor și străbunicilor, se făceau fuse, cu care se torcea fuiorul și se mai făceau și linguri.

Ghidul nostru, ca de altfel și noi, ardem de nerăbdare să ajungem la Pietrele Albe. Dar, până atunci, aflăm ceea ce nu ne venea să credem, locul unde ne aflam a fost teren cultivabil cu cereale, ca de altfel și dealul alăturat, numit dealul Nalt, aici, legănându-se spicul de alac de primăvară.

AM GĂSIT PRIMA PIATRĂ ALBĂ

La câțiva zeci de metri, sub frunzele îngălbenite, am găsit prima bucată de piatră albă, și, ca să fixăm în timp acest eveniment, ne-am uitat la ceas și acesta indica ora 10 fix. Acesta a fost primul trofeu oferit aparatului de fotografiat. Mai facem un popas, fiindcă mai dăm peste o bucată de piatră albă, o cântărim dând-o din mână în mână, simțindu-i un fel de căldură aparte.

Când am ajuns în poiana „Mieza” am dat și peste o gură de varniță, semn că, această urmă este o mărturie că, în acele vremuri, această piatră era folosită pentru var care se folosea și se vindea în zile de târguri care se organizau la Ilia.

Florin, ne atrage atenția că pe aceste locuri au existat vipere, și că, circulă legende despre o viperă uriașă, lungă de vreo cinci metri și cu un semn în V în frunte, iar vânătorul care a urmărit-o mai multă vreme, vrând să o împuște, n-a reușit, și că a fost în mare pericol să fie el atacat, și dacă a scăpat, asta a fost o minune.

Dăm peste culcușuri de căprioare și de urme de porci mistreți. Aceste culcușuri, par să fie un semn că ne apropiem de locul unde a fost conacul baronului Bornemisa din acele vremuri. Este un loc, care altădată a fost o cochetă grădină, ca dovadă este părul uriaș din preajmă, care spre vârf are ramuri verzi. Alături se află un cireș, la fel de imens și la fel de bătrân. Filmăm perimetrul unde se mai văd urmele temeliei conacului. Găsim și câteva bucăți de țiglă și de cărămidă, dovezi incontestabile că aceasta întrecea orice casă din satele din jur.

Florin pozează, iar noi luăm câte o mostră de țiglă, iar după ce o analizăm din priviri, ne dăm seama că este foarte veche, poate provine de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Dacă satul Valea Poienii avea case acoperite cu șindrilă și cu paie, conacul a fost acoperit cu țiglă.

Desișul prin care trecem ne face impresia că cineva ne pândește de undeva și încearcă să ne încercuiască. După ce obținem mai multe poze, ca mărturie a acestor locuri, a conacului de altădată, a grădinii, ne gândim la acea răzmeriță întâmplată imediat după primul război mondial, când țăranii din satele din jur i-au dat foc, și din acel moment a încetat și distracția fetelor de baronași care veneau vara să se scalde în scăldătorile din lemn, niște vălaie imense, făcute din cei mai groși arbori.

FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU PIETRELE ALBE

Urcăm puțin în lateralul dealului și rămânem surprinși și încântați de apariția Pietrelor Albe, care ne apar ca niște saci de făină puși în picioare. Apare și iedera pe trunchiul multor copaci, iar de jur împrejur, se ivesc pete mari de verdețură, care nu este altceva decât planta numită leurdă. Ici, colo, întâlnim ciocul berzei, pipirigul, irisul, măcrișul, urzica, mierea ursului, toporași, și chiar brândușe.

Lemnele căzute din cauza vântului și a viscolului, cu vârfurile către poalele dealului, unele aproape putrede, par niște soldați căzuți pe câmpul de luptă. Arborii de fag ne pun în mișcare cele mai interesante zvâcniri ale ochilor, mai ales atunci când, încercăm să le surprindem vârfurile. Pătrundem într-un luminiș, într-un platou de câteva zeci de hectare, unde ochiul surprinde o mulțime de adâncituri în formă conică și sute și sute de pietre albe, răsărite aici de parcă ar fi fost semămate.

Fotografiem atât pietrele albe, cât și acele funduri de căldare ce impresionează prin forma lor: la bază au o circumferință de 200-300 de metri, iar jos se termină într-un punct fix, cât un căuș de palmă. Aici ne-a fost dat să vedem arbori cum n-am

mai văzut până atunci, ramurile lor se apropiau de 1000 de bucăți, iar circumferința coroanei era de câteva zeci de metri. Ni se părea că, în ramurile acestor arbori s-a adunat o adevărată sălbăticie, dacă am fi vrut să-i escaladăm, n-am fi avut nici o șansă.

TROIȚA

Mergem către Troița ce se vede de la câteva sute de metri. Ne oprim în fața ei și stăm câteva clipe pentru a ne aduna duhurile sfinte. Troița este construită dintr-un lemn de pe aceste locuri, din poiana Mieza. Citim pe fața troiței următoarele: „Mântuiește Doamne poporul Tău și binecuvântează moștenirea ta.

Biruință binecredincioșilor creștini asupra celor potrivnici dăruiește și cu crucea ta păzește poporul Tău”. Preot Burza Ioan, crâznic A. Virgil, cantor I.B. Ursu, B. Aurel. Ridicată la 24 iulie 1994, la patru zile de la sărbătoarea Sfântului Ilie.

Aici, în această poiană de câteva zeci de hectare, ar fi putut fi întemeiat un sat, și cine știe, poate să fi și fost. Oamenii ar fi putut rezista, fiindcă jos erau izvoare, terenul cultivabil era aproape, pășunea pentru animale la fel, ar fi fost loc și de biserică și de cimitir, și de loc de distracții.

De fapt, în urmă cu 80-100 de ani și mult mai aproape, aici se întâmplau cele mai frumoase nedei, la care luau parte tineri și bătrâni din toate satele din jur: Visca, Valea Poienii, Brașău, și din cătunele Păroasa, Deleni, Mușuroi și încă altele din zona Moților. Nedeile țineau până-n zorii celei de a doua zi și aveau amploarea apropiată de a Târgului de pe Muntele Găina.

Aici, în satele din jurul poienii Mieza au trăit oameni care s-au priceput la multe lucruri, au cunoscut diverse meserii, mai

ales cu lemnul și cu piatra și legenda ne spune că s-au aciuit și tâlhari din ceata lui Mantu.

De foarte multă vreme, n-am mai văzut o pădure de mesteceni. De foarte mult timp n-am mai auzit foșnetul aparte al acestor copaci, un foșnet metalic, alb, curat, părând niște bătrâni adevărați ce pășeau prin acele vremi.

COBORÂM CĂTRE PEȘTERA MANTULUI

Din fața troiței, coborâm fără a ne grăbi, fiindcă căldările parcă nu ne lasă să le părăsim. Și nu numai căldările, ci și pietrele albe ne fac să ne gândim cum au luat naștere, fiindcă așa cum arată acum, parcă ar fi sculptate de niște mâini tare dibace. Ajungem în vale și trecem peste un drum de acces ce face legătura cu satele din apropierea orașului Brad (Baia de Criș, Țebea) și ne îndreptăm către izvorul cu cea mai rece și bună apă, dintre toate izvoarele pe care le-am întâlnit și din care am băut apă până acum. În preajmă sunt și niște scorburi în stânci, și Florin ne spune că a intrat în ele. Facem prima degustare a apei și ne minunăm cât de limpede este și cât de rece poate să fie. Pozăm acest izvor și mai tragem câteva înghițituri de apă și simțim o tăietură în dreptul frunții. Umplem o sticlucă, să avem de drum, poate chiar acolo sus pe Acoperișul lumii. Pe marginea pădurii sunt încă florile primăverii: ghiociei și toporașii, cocoșei și alte flori albe, violete și galbene. Ne pare rău că n-am mai întâlnit miile și miile de brândușe care la începutul lui martie au împodobit aceste locuri. Peștera Mantului dormitează, parcă ar trece printr-un somn adânc, din care cu greu se poate trezi. Ne apropiem cu emoție și cu oarecare sfială și vedem gaura de intrare și facem câțiva pași, dar nu prea mulți din cauza pământului

mlăștinos și a întunericului ce domnește. Regretăm că nu am luat cu noi o lanternă și cizme, astfel puteam să înaintăm prin această poartă mult mai mult. Căutăm prin preajmă acel bolovan uriaș care se punea în gura peșterii pe vremea când haiducul Mantu adăpostea aici aurul ce-l fura și alte lucruri din gospodăriile celor avuți, pe care le împărțea în mod cinstit cu ortacii.

LEGENDE DESPRE PĂTRU MANTU

Despre haiducul și lotrul Pătru Mantu au circulat și mai circulă fel de fel de legende. Interesant este faptul că acestea sunt auzite nu numai în această parte a Transilvaniei, ci și în cea a Banatului. Dovada? Cartea intitulată „Mantu”, scrisă de prozatorul N.D. Penticianu, din comuna Mehadia, județul Caraș Severin. Dar să vedem ce spun legendele și să aflăm cine a fost Pătru Mantu, din aceste părți ale locului?

Se zice că într-o vreme, Pătru Mantu a întâlnit o femeie nevoiașă care mergea la târg la Ilia să vândă două capre ce le avea pe lângă casă. După ce a oprit-o pe femeie, Pătru Mantu a ispitit-o, dacă a auzit de unul Pătru Mantu, și ce se vorbește de el, dacă e un om bun sau unul rău? Femeia i-a răspuns că a auzit că este un om bun și drept, că are grijă de cei săraci. Pătru Mantu, auzind vorbele femeii, care nu părea intimidată, a sfătuit-o să nu mai vândă cele două capre, să le țină pentru a avea lapte să dea la copilași, ba mai mult, i-a dat femeii și niște galbeni pentru a se putea descurca în viață.

Altădată a întâlnit un bărbat care mergea cu o pereche de boi cât munții, la târgă, să-i vândă, ca mai apoi să-și construiască o moară de apă. Ca și pe femeie, Pătru Mantu l-a întrebat dacă a

auzit ceva despre un anume haiduc și ceata lui și ce vorbesc oamenii despre acesta? Bărbatul, fără să se gândească prea mult, i-a zis că Mantu este un tâlhar și că merită să fie prins și pus în lanțuri pe viață. Auzind aceste vorbe, Pătru Mantu s-a înegrit de ciudă și l-a jefuit, luându-i boii, făcându-l pe om să facă cale-ntoarsă către casă.

Fără a avea niște explicații, constatăm că umbra lotrului și haiducului Pătru Mantu, mai bântuie prin Munții zarandului și chiar aici la Valea Poienii sau pe crestele Pietrelor Albe.

Acum pe seama lui Pătru Mantu circulă tot felul de povești bătrânești, care au fost transmise din tată-n fiu, și care au o urmă de farmec și de imagine banală. Se vorbește despre Pătru Mantu haiducul, că nu i-a convenit să se așeze aproape de sat, având ca motiv neîncrederea în oameni, datorită faptului că fusese trădat chiar dintre cei din banda lui. Se așezase pe o vale unde avea o moară, și de acolo pâdea ca să vadă dacă nu vin jandarmii (potera) să-l salte pentru tâlhăriile ce le făcea. Se spune că, Mantu nu avea milă de nimeni, nici de bogați și nici de săraci. Statutul său a fost de hoț, morar și birtaș. De fapt, toate acestea sunt puse pe seama legendelor, dar, pare să existe și un sâmbure de adevăr că, atât Pătru Mantu cât și banda sa au existat și au acționat pe Valea Crișului Alb, ieșind în calea negustorilor și bancherilor care transportau aurul scos din minele de la Ruda sau Caraci pe valea Mureșului. De altfel, legenda spune despre Pătru Mantu că a fost cândva un țăran din părțile Buceșului, care s-a căsătorit la Ilia. Cum nu s-a înțeles cu socrii, oameni serioși și la locul lor, care munceau pe o bucată de pământ luată „în parte” de la un nobil maghiar, l-a apucat pofta de aur și de galbeni.

Neîncadrându-se în viața satului și la casa nevestei, Mantu a ales calea codrului, însoțit de încă trei feciori din sat. Noaptea, în loc să doarmă, umblau pe cărările cunoscute numai de ei, și

atacau trecătorii din preajmă și chiar intrau în gospodăriile celor înstăriți și le jefuiau. Cu agoniseala adunată din furat, Mantu a cumpărat o casă undeva pe un drum care trecea de la Ilia peste deal la Brad, prin Visca, unde a deschis un birt și unde și-a adus și nevasta de la Ilia.

Mantu avea din ce în ce mai mulți informatori care îi spuneau când vor avea loc căraușiile cu aur de la mina Caraci spre Arad, pentru a da atacul asupra convoaielor. Așa se face că, în timp, zeci și zeci de transporturi au căzut în mâna lui Mantu. Câștigul l-a investit în construirea unei mori, așa-zisa moară a Lotrului, undeva mai sus de Ciungani, pe un drum ce trecea dinspre Vața spre valea Mureșului, peste crestele munților. Aici era un bun adăpost, un loc de taină pentru ceata de hoți.

Dacă au fost și variante în care se povestea că Pătru Mantu era foarte darnic cu cei săraci, care-i spuneau vorbe de duh și-l preamăreau, multe dintre dovezi ni-l așază în situația de a fi fost corect doar cu ortacii săi, cu care împărțea cinstit prada. Deși a fost prins de mai multe ori de către jandarmi, în mod miraculos a scăpat de fiecare dată. Mantu n-a fost iubit, însă a reușit să se facă un om de temut. Împotriva celor care nu colaborau cu el, deveneau oameni de pradă. Un țăran din Visca, se zice că ar fi încercat să-l vândă, dar Mantu a aflat și i-a omorât nevasta și fiica. După această ispravă, destul de cruntă, nimeni n-a mai avut curajul să se împotrivescă haiducului. Lăcomia lui Pătru Mantu nu avea margini și nici limite. În una din zile a atacat un transport de aur care trebuia să ajungă la Viena. Le-a ținut calea celor care transportau metalul prețios, pe drumul care duce de la Hălmagiu la Gurahonț, într-o pădure mlăștinoasă. A reușit să pună mâna pe prada ce se transporta, să fugă cu ea și s-o ascundă la moara din Ciungani.

Vestea jafului a ajuns până la Viena, iar împăratul, personal,

a dat ordin ca tâlharul să fie prins și aurul recuperat. Chiar și șeful jandarmilor a participat la acțiunea de localizare a lui Mantu. Dar, ca de atâtea ori, prin oamenii ce-i avea la Arad, Mantu a aflat despre ce i se pregătea și a reușit să ascundă aurul. Astfel, atunci când l-au prins la cârciuma din Visca, oamenii împăratului nu au găsit nimic din ce furase. Băgat în temniță, Mantu a fost eliberat la câteva zile, pentru că n-au găsit motive să fie condamnat.

După câțva timp, iscoadele lotrului au aflat de organizarea altui transport cu aur către Viena. De data aceasta, convoiul urma să treacă de la Brad spre Deva, prin Băița, și de aici să urmeze cursul văii Mureșului spre Arad. Mantu i-a așteptat la Crăciunești, dar, din motive necunoscute, nu a atacat convoiul, ci l-a însoțit discret până după Săvârșin. Acolo a încercat să atace și să fure aurul. A reușit, cu toate că trei dintre oamenii lui au fost răniți și luați prizonieri. Toți trei, la puțină vreme, au murit în temnița din cetatea Aradului, înainte să vorbească ceva despre Pătru Mantu. Moarte celor trei avea însă să îi fie fatală și capului bandei.

Șeful Jandarmeriei s-a jurat că va face orice ca să-l prindă pe cel care teroriza principalele două căi comerciale din partea de vest a Transilvaniei. A găsit și o tactică, de a lansa zvonul prin satele de pe valea Mureșului și Crișului Alb, că cei trei tâlhari care au murit în temnița de la Arad au fost asasinați de oamenii plătiți ai lui Mantu, să nu-l pârască. S-a ajuns ca sătenii să-i fie toți ostili, iar unul dintre copiii ortacilor morți în închisoare a jurat să se răzbune. Intrând în banda de tâlhari, a reușit repede să câștige încrederea șefului. A reușit să strecoare în mîntea celorlalți din ceata lui Mantu, ideea că acesta-i fură și nu împarte corect prada. Așa s-a ajuns ca oamenii lui Mantu să se răscoale împotriva propriului șef, încercând să-l omoare. Dar nu s-a reușit

acest lucru. Unul dintre ei a trădat, iar haiducul a reușit să fugă și să se ascundă la moara din Ciungani. De aici l-au ridicat jandarmii, chemați chiar de oamenii din propria bandă, care au obținut clemență de la împărat. Poveștile despre Mantu sunt multe și circulă atât în această parte a Transilvaniei, cât și în partea Banatului. Unii susțin că ar fi scăpat și de această dată și că ar fi murit de bătrânețe, alții că ar fi murit după ce a petrecut zece ani în închisoare. O altă veste, care încearcă să rezolve totul și să aducă haiducia lui Mantu într-un final, ar fi că a fost împușcat a doua zi după capturare.

URCĂM CĂTRE ACOPERIȘUL LUMII

Mai aruncăm o privire către gura hâdă a peșterii și simțim acea umbră ce tot crește dincolo de crucea amiezii, lăsăm în urmă izvorul cu apa cea mai bună din lume, rondurile de floricele, pădurea de mesteceni, arbori vechi de aproape o sută de ani, unii cu cele o mie de ramuri, cuiburile de căldări și sutele de mușuroaie de cârțiță. De toate ne despărțim cu greu, dar nu avem altă soluție decât să ne bucurăm de ce am văzut.

Florin, bunul nostru ghid, ne mai dă câteva date despre pârâul Olari, gura Olari, Calea Olari, Dâmbul Olari, Obârșa Olari și apoi Olărelul. O suită de denumiri la un pârâu care vine prin vreme de sute de ani. Undeva, într-o altă parte s-ar afla Vârful Dobriș și Vârful Boului. După ce lăsăm în urmă bănuții albi și acele floricele gingașe ce ne-ncântă privirea, înaintăm către pădurea care în urmă cu o lună de zile a fost împânzită de mii și mii de brândușe, prin care vom ajunge la Acoperișul lumii. Facem mai multe popasuri și ne întărim plămânii cu aerul curat și ozonat al arborilor. Oboseala începe să-și asume puterea și

Întrebarea ce i-o punem ghidului este mai mult una a dorinței: „Cât mai avem de mers și de urcat?” „Pe cât am venit” glumește Florin, și dintr-o dată deslușim un luminiș care ne cheamă spre el. „Iată-l, iată-l, am ajuns la Acoperișul lumii. Într-adevăr, în marginea mai multor stânci se face ziuă și priveliștea se deschide și nu se mai termină. Parcă suntem în fața unor distanțe de sute și sute de kilometri, coline, dealuri și munți, sate și orașe care se mărginesc cu Munții zarandului și se continuă cu cei ai Orăștiei, Sebeșului, ai Cibinului, și întreg lanț al Apusenilor. Splendoarea ce se-ntinde în fața ochilor este unică, și cu siguranță nu am mai văzut un astfel de spectacol al naturii. Lumina primăverii pâlâie în voia ei, nimeni și nimic nu o deranjează, nici măcar o pasăre nu obosește în zbor. Mai bine de o oră ne-am îndulcit și ne-am hrănit privirea cu miraculoasele și dominantele întinderi, ce ne sunt oferite de pe acest loc numit Acoperișul lumii.

De aici, nu putem coborî pe unde ne-am dori, trebuie să ocolim, să traversăm în latul dealului, pe sub crestele Pietrelor Albe de pe Acoperișul lumii. Simțim, tremur în picioare, dar nu ne dăm bătuți. Ne consolăm cu ce auzisem în anii copilăriei, că e mai greu să cobori decât să urci dealul. Scăpăm fără nicio căzătură și imediat zărim locul umed, reavăn și cu miros de apă de izvor. Florin este primul care vede o bucată din vălăile de acum o sută de ani, care serveau ca vane, unde-și înmuiau trupurile, tinerele baroane. Facem un mic popas la masa amenajată în preajma izvorului și ne așezăm pe scaunele făcute de cei de la serviciul silvic. Parcă simțim în aer parfumul întârziat, din trupul acelor fecioare ce se bălăceau în apa încălzită de razele soarelui acelor veri. Poate căldura venea și de pe crestele Pietrelor Albe ce străjuiesc pe acel acoperiș. Simțim câțiva picuri de ploaie, și după ce mai facem un mic popas pe locul unde a fost conacul baronului, dispărut prin a i se da foc de către

oamenii satelor din jur, coborâm satisfăcuți și cu atâtea mărturii ce le simțim clocotind frumos în sufletul nostru.

Coborâm către poalele dealului Gruii Pietrei și după ce parcurgem drumul de pe lângă valea ce ajunge unindu-se cu alte văi în râul Mureș, urcăm în mașina lui Florinel și totul ni se pare că am traversat o cale a poveștilor adevărate. O poveste ce n-o vom uita vreodată.

Șesuri și coline

CAPITOLUL VI
DATINI ȘI OBICEIURI – CREAȚII POPULARE

PLEDOARIE ÎN CENTRUL SATULUI
VALEA POEIENII

De mai bine de o jumătate de oră stau singur și vorbesc cu mine însumi. Îmi cer sfaturi și îmi dau sfaturi. Să merg mai departe prin sat, să mă opresc și să privesc casele, să aștept doar, doar iese cineva să prind o vorbă. Am nevoie de conversație, de zgomote, de un lătrat de câine, un cântat de cocoș, să sesizez acel neastâmpăr al mulțimii de oameni... Mi se pare că în acest sat e o liniște care începe să enerveze pe cel care nu este obișnuit cu așa ceva. Văd un copil cum mă privește pe geam, îi fac semne cu mâna și chiar îi transmit un salut. Vine și o fetiță lângă el, sora lui și o salut și pe ea. Când nici nu mă așteptam, cei doi copilași, frate și soră mă salută și mă întreabă dacă nu-mi este frig și mă roagă să nu mai stau afară că la ei în casă e cald. „Noi suntem singuri, tata și mama sunt plecați la Arad și vin numai înspre seară”. Pornesc în urma celor doi copilași și intru în cameră unde pe o masă erau deschise caiete și cărți de clasa a IV-a și a V-a. Televizorul este închis. „Vreți să vă uitați la televizor?” îmi propune băiatul. „Nu, mulțumesc, mai bine am sta împreună de vorbă.”

Îi întreb „dacă le place să stea de vorbă cu oameni maturi”. „Ne place și chiar am vrea să vă întrebăm de unde sunteți și ce faceți pe la noi? Ce mașină frumoasă aveți!” „De unde veniți?”

„De la vreo 20 kilometri depărtare și am venit în satul vostru să scriu o carte.” „Da ce sunteți? scriitor sau ziarist?” „De amândouă”, le zic eu. „Nu ne-am gândit să întâlnim un scriitor adevărat. Și eu aș vrea să mă fac ziarist și scriitor. E greu să scrii o carte? Ce trebuie să faci mai întâi și mai întâi?” Fac o mică pauză și-i răspund băiatului. Sora lui a devenit și mai atentă. E numai ochi și urechi. „Întâi, scriitorul care dorește să scrie o carte trebuie să facă un scurt rezumat despre ce va conține cartea. Pe urmă să nu stea impasibil pe unde ajunge să nu lase vremea să-i fugă din ochi, să privească, să stea de vorbă cu cât mai multă lume și apoi să se plimbe pe drumurile unui sat sau pe aleile unui parc. Depinde pe unde ajunge.” Mi se părea așa de minunat că stau în prezența acestor copilași. Nici nu mă așteptam la o asemenea întâlnire. De fapt, niciodată, nu poți să știi în care noapte poți să visezi o sanie trasă de reni și tu să te fâllosești, de parcă ai fi fiul regelui.

Fetița a devenit și ea îndrăzneată. „Câte cărți aveți în bibliotecă?” „Multe, îi răspund. Mi-e sufletul bolnav de carte.” Și băiatul și fetița mă privesc cu ochii deschiși ca la o comandă. În acest timp, scot din buzunar cartea de care-mi este bolnav sufletul. „Eu îi am în biblioteca mea pe cei mai mari scriitori români: de la Eminescu la Arghezi, Eliade, Alecsandri, Vlahuță, Coșbuc și atâția alții. Mai târziu o să auziți și voi de ei. O să vină și la voi”. „Dar la Dumneavoastră cum au venit?” „La mine au venit și stau în rafturile bibliotecii.” Poate n-ar fi trebuit să mă despart de acești copilași ai satului Valea Poienii, dar, așa dintr-o dată, mi s-a făcut dor de dealuri și de râul ce curgea pe lângă drumul ce duce mai departe către biserică și alte case înșiruite ca niște mărgele vii. Cei doi copilași au ieșit în uliță și mă priveau cum mă îndepărtez de ei. Sperau să mă întorc și să mai povestim. Nici nu i-am întrebat cum îi cheamă. Poate ei ar fi vrut să-mi spună numele lor și al părinților. Îmi amintesc că săptămâna

viitoare voi face o vizită la școala de opt ani de la Visca și-i voi întâlni din nou.

Îmi vine în minte numele lui Bornemisa Florin și a celor 12 copii ai familiei sale. sau a acelei femei pe nume Leonora, care a născut nouă copii, având casa pe păraul Lorzii.

Într-o anumită vreme acestui sat i s-a spus Băgara, asta datorită faptului că demult, la capul satului s-au adunat mai mulți oameni și nu îndrăzneau să intre, până când unul mai îndrăzneț le-a strigat: „Uite mă, că să băgară.” De aici, pentru o perioadă i-a venit numele.

DATINI ANUALE DIN SATUL VALEA POIENII LA „PRINDEREA POSTULUI PAȘTILOR”

În seara premergătoare postului, în unul sau două locuri de pe dealurile din jurul satului copiii aprind focuri din jnepeni, obicei ce se numește Moroleucă, iar cu această ocazie se fac strigături: „Leică moroleică/ Câtă brânză o rămânea/ Să se c... câinii în ea.”

Alte strigături se referă la fetele sau femeile din sat care au greșit în comportare: Să se știe că Maria lui Pătru a fost cu Ion a lui Pavel.

Florica de pe vale a fost cu Petrică în pădure;

Cornel a lui Ana a fost cu Veronica lui Ion.

ÎN PRIMA ZI DE PAȘTE

În cimitirul satului, care se află în jurul bisericii, după amiază la fiecare mormânt familia celui decedat ridică parastas. Slujba

de parastas se face de preot și cantor pe grupuri de morminte după care toți cei prezenți se servesc unii pe alții cu prăjituri, ouă roșii, băutură, totul pentru pomenirea morților în același timp într-o grădină cu fânaț de lângă cimitir fetele, nevestele și feciorii jucau următoarele jocuri:

OLCUTELE se puneau trei pietre în formă de triunghi, participanții la joc se prindeau de mâini formând un cerc și treceau printre pietre, dar acestea nu trebuiau să fie atinse și o fată zicea, iar alta-i răspundea: „Floare milioane/ Ce ție ți se pare?/ mie mi se pare că la voi sunt mai multe cu una, cu două, dați-ne nouă una dintre cele nouă, cea fată frumoasă, cu cicuța groasă, cu părul creț ca la huhurez.”

Alt joc „De-a cocu”

Fata singură din față este coc. În spatele ei se așează fetele tot câte două ținându-se de mână. Ultimele două fete se lăsau de mâini și fugeau în direcții opuse, iar cocul din față trebuia să prindă pe una dintre cele două care fugeau, apoi cocul cu fata pe care a prins-o trecea din nou în față, ținându-se de mâini, iar în fața lor se așeza cea rămasă în spate (care a fugit și nu a fost prinsă), jucând rolul de coc. Tot așa se desfășura jocul până când toate fetele ajungeau să se desprindă de mâini și să fugă.

ÎMPLETITUL GARDULUI

Se forma un șir lung din fete care se țineau de mână și așa, ținându-se de mâini fata din capătul rândului trecea cu celelalte după ea prin fața unei fete din rând, apoi prin spatele celeilalte după ea prin fața unei fete din rând, apoi prin spatele celeilalte și tot așa până când se ajungea să fie în capătul rândului, iar ea la rândul ei executa aceeași mișcare.

RĂSUCITUL PÂNZEI PE SULUL DE RĂZBOI

Partea din spate a șirului de fete, ținându-se de mână se răsuceau spre interiorul șirului până ajungea și cea din față, apoi pe jos ieșea aplecată cea din coada șirului și se îndepărta, îndreptând din nou șirul și iarăși cele din spate se răsuceau spre interior.

CLACA LA SECERAT DE GRÂU

Se organiza de către una sau două familii din sat care erau mai înstărite, aveau mai mult pământ arabil și deci suprafețe mai mari cultivate cu grâu, deci nereușind să-l secere la timp, organizau clacă la secerat:

Gazda chema la clacă fete, feciori, tineri căsătoriți, plătea muzicanți și în ziua stabilită pe la amiază (prânzeau) începea claca și se secera până când se întuneca. Cea mai mare parte dintre „clăcani” secerau, iar alții aduceau pari din pădure pe care puneau snopii de grâu (clădirea se făcea în jurul parului pe trei rânduri, patru sau cinci cruci), alții aduceau „propte” pentru pari, iar alți bărbați făceau legături și legau snopii de grâu. Alții mergeau la izvoarele cele mai apropiate după apă cu ulcioarele „cârligele”. Muzicanții cântau la marginea holdei pe toată durata clăcii de secerat.

Acasă la gazdă se pregătea mâncarea pentru clacă și era pusă cu oalele în „coșarci” purtate în cap, sub care se făcea „oblanic” dintr-un ștergar lung de pânză care era răsucit ca un colac. În traiste (străiți) mari purtate pe umeri femeile puneau pâinea, țuica (vinarsul). Nu tot grâul secerat era pe același deal pentru

aceasta se lucra repede și se mergea de la un deal la altul să se secere în funcție de numărul holdelor de grâu pe care le avea gazda. Uneori mai rămânea puțin grâu nesecerat, dacă din cauza umbrei pădurii nu era bine copt. Dar în situația în care se secera tot, atunci seara când veneau clăcanii acasă la gazdă se aducea de către un bărbat o cunună făcută din spice de grâu în formă de cruce; i se mai spunea și cruce de grâu. Toți se străduiau să afle cine aduce cununa-crucea ca s-o ude cu apă cât și pe purtătorul ei, aceasta era o recunoștință față de Dumnezeu pentru recoltă, pentru spor. Se punea în cui, fie pe peretele din târnaț, fie în săgeata casei, iar la următorul semănat de grâu se puneau la acesta boabele din crucea adusă vara. Ajunși acasă la gazdă, clăcanii din nou erau puși la masă împreună cu muzicanții, după care urma joc toată noaptea, cântece și strigături.

CLACA DE FURCĂ (LA TORS DE FUIOR, TRAMĂ ȘI CÂLȚI)

Se organiza iarna de către femeii din sat care aveau mai multă cânepă de tors și nu ar fi reușit singure să toarcă totul. Gazda ducea torsura femeilor din sat pentru tors, unele primeau de la gazdă să toarcă fuiorul, altele câlții, altele trama. La data stabilită de gazdă și torcătoare, acestea din urmă se adunau la gazdă acasă în seara stabilită cu ceea ce au tors. Gazda le pune clăcănițe la masă, apoi se pornea jocul cu muzică, la care participau și soții celor căsătorite sau ficiorii care veneau și jucau cu fetele. Această petrecere ținea până în zori.

COLINZI

În prima zi de Crăciun plecau la colindat cu steaua, stelașii. Încă de la începutul postului Crăciunului, începeau repetițiile la colinzi. Se alegea un șef al colinzii, se pregătea steua, clopoțelul. Puteau fi în număr de 3,4,5,6 stelași. Aveau la ei, la colindat o traistă sau mai multe în care puneau ceea ce primeau de la gazde; colac, în fiecare casă, la fel și o bucată de cârnaț. Unii gospodari mai înstăriți le dădeau și bani. În prima zi de Crăciun se mergea cu steaua numai în jumătate de sat, iar în ziua a doua se mergea în restul satului. Dacă pe drum se întâlneau stelașii cu dubașii trebuiau să să le colinde dubașilor, iar șeful dubii le dădea bani.

Când se termina colindatul, se adunau la șeful stelei, unde mâncau din ceea ce au primit, dar și împărțeau între ei în mod egal restul din ceea ce au primit și a mai rămas. Erau mai multe colinzi care se colindau de stelași prin sat, printre care:

COBOARĂ HRISTOS ÎN LUME

Coboară Hristos în lume
aducând zile bune
Când fu cina s-o gătească
Aflară pe Iuda-n casă
Iuda era hider mare
Avea sumă de bani mare
Vindeți-mi pe Cristos mie
Că voi da treizeci de arginți
Treizeci de arginți îi dădu-se
Pe Cristos mi-l fu vându-se
Cu sulița mi-l împunse
Sângele pe cruce curse
Sângele nevinovat

N-ar fi trebuit vărsat
Când la groapă îl duceau
Munții se cutremurau
Văile se despicau
Îngerii-ncepură a plânge
Și de acum până-n vecie
Mila Domnului să fie!

DUBAȘII

La începutul postului se alegea șeful dubii, de regulă dintre cei mai în vârstă. Se stabileau colinzile ce urmau să fie colindate, în număr mai mare, cât și repetițiile la colinzi, care se făceau pe rând la fiecare membru din ceata de dubași. fiecare dubaș trebuia să-și pregătească duba, era plătită muzica cu care se mergea cu duba(fiecare dubaș contribuia cu bani la plata muzicii). În ziua de Crăciun, pe la amiază se pleca cu duba prin jumătate de sat, iar a doua zi se mergea în restul satului.

Se primea de la gazdă colac, cârnaț sau câte o costiță, țuică, dar înainte era colindată o colindă sau două.

Șeful dubii, când primea cinstea de la gazdă, spunea o „minciună” gazdei ca mulțumire pentru darul primit:

Hei feciori, feciorii dubii
Până voi ați colindat
Gazda bine s-a gătat
De la lună la săptămână
Mai vârtos la cea zi bună.
Cu un colac de grâu frumos
Pelița lui Cristos
Asta nu s-a făcut cum nouă, vouă vi se pare

Umblând cu bâciașca de la ușă la cenușă
Gazda de dimineață se scula
Sus în dealul Bârgașului ieșea
Grâu frumos semăna,
El creștea, îl secera
Acasă îl ducea
Grâu la moară trimitea
Făină înapoi aducea
Un colac frumos făcea
Și pe feciorii dubii îi cinstea.

Tot gazda cinstește pe feciorii dubii cu un cârnaț de porc dulce, care pe masă mi-l aduce

Tot gazda cinstește și nu glumește, cu o glajă de băutură crăiscă, cu Dumnezeu la mulți ani să-l trăiască!

După ce dubașii colindau în casă la gazdă, muzica ce însoțea dubașii cânta, iar dubașii jucau cu fetele gazdei și soția acestuia. Apoi erau serviți cu țuică. În seara primei zile de Crăciun și în a doua seară dubașii veneau la locul unde se ținea conacul, adică se organiza joc cu tot satul, dar înainte de a începe jocul, dubașii colindau colinzi pentru cei prezenți.

În ziua a treia de Crăciun nu se mai mergea cu duba și pe la amiază dubașii se adunau acasă la șeful dubii, unde soția acestuia le pregătea tuturor dubașilor o masă la care punea cârnaț fript și costiță, ciorbă acră gătită tot cu cârnaț și costiță, colaci și țuică. Apoi seara se organiza din nou joc mare, se petrecea până în zori, când fiecare dubaș ducea cu el și colacii care au rămas în urma mesei și care s-au împărțit în mod egal pentru fiecare.

Colinzile ce se colindau la gospodari aveau în conținut pe lângă tematica religioasă și aspecte legate de preocupările gospodarilor, sau de situația lui, adică erau colinzi pentru fete, (dacă erau în casa în care se colinda), pentru băiat, pentru văduvă sau pentru vânător.

**COLINDA FETEI
DALBĂ-I FECIORIȚĂ**

Dalba-i fecioriță
Nu-ți pară rău
Pe noi c-am venit
Odată într-un an
La curțile tale
dacă ne-ai venit
Mirel tinerel
Și eu ți-am făcut
Cămăși de bumbac
Cusute cu ac
Cioturi de timir
Croite pe fir
Dacă mi-ai făcut
și eu ți le-am pus
În vârful vârșilor
Strunga oilor
Oile întorcând
Cunună învârstrând
Vânăta-n vârstrată
Vântu să mi-o bată
Pe mâna gireaptă
Să se înveselească
Și să mai trăiască
Toți gazdele-a cășii
În cinste-ai mesii
Și ai noștri ai tuturorora.

COLINDA BĂIATULUI JUNELUI

Junel calul potcoveare
De grea cale mi-l găteare
Sus la munte prucezare
Când fu-n vârful muntelui
De-ge-n urma leului
Găsi leul adormit
Sub un pom mare-nflorit
Scoase arcul să-l săgete
Până junel se gângeare
Și leul se deșteptare
Și din grai așa grăiare
Ce-ai cătat junel pe aicea
Că mă lupt leuț cu tine
Zi de vară până seară
Și leul se oboseare
Și junel se-mbărbătare
Zgarda-n cap la leu târpare
Jos la țară-l coboare
Jos la țară prin secară
Câtă lume mi-l sedeare
Tot pe maică o fericară
Fericit maică de tine
Ce fiuț ai mai scâldat
De bine pe leu legat
Leu legat nevătămat
Numai din luptă luptat
Și de gazda șteșelește
Ca o dalbă de colindă
De la juni colindători.

COLINDA VĂDUVEI

Buie mare cât de mare
Cât de mare funcă n-are
Stropiiri pe noriire
Pe dunguța măriiriire
buie-n brazi, buie-n galei
Printre brazi, printre galei
Buie o dalbă cetățeană
Da-n cetate cine șade
Șade-o dalbă văduviță
Și așa-mi cântă de frumos
De frumos și așa de jale
De frunzița-n codru pierie
Ce cânți Evo așa frumos
Cum eu foc nu mai cântare
De când soțul m-a lăsat
Tot pe ape mi-am umbalt
Și io soț n-am căpătat
De când soțul mi-a pierit
Tot pe ape m-am buit
Și io soț n-am mai găsit

COLINDA VÂNĂTORULUI

Plecară junii de-avântare
Codrii verzi ca să-i săgete
Câmpurile să le joace
tot vânară cât vânară
Până joi de către seară
Când fu joi de către seară
De-ge-n durma leului

Găsi leul adormit
Sub un pom mândru-nflorit
Scoase arcul să-l săgete
Până Junel se gângeare
Și leul se deșteptare
Și din grai așa-i grăiare
Ce-ai cotate junel pe aicea
Să mă lupt leuț cu tine
Zi de vară până-n seară
când fu joi de către seară
Și leul se doboseară
Zgarda-n cap la leu țâpare
Jos la țară-l coborare
Câtă lume mi-l vedeare
Tot pe maică o fericară
fericit maică de tine
Ce fiuț ai mai scăldat
De buie pe leu legat
Leu legat nevătămat
Numai din luptă luptat
Și la gazdă veselește
Cu o dalbă de colindă
De la juni colindători.

În 1990 formația de dubași din satul Valea Poienii, reprezentând comuna Vorța, a participat la festivalul datinilor și obiceiurilor de iarnă de la Craiova unde a luat locul III pe țară cu colinda (variantă a Mioriței); (transmisă de multe ori la radio).

ÎNTORCU-MI SE-NTORC

Întorcu-mi se-ntorc
printr-un vârf de munte
Doi, trei ciobănei
doi îs frățiori
Unu-i strin cu ei
Cei doi frățiori
Ei se-nțelegeau
Și se gomonrau
Ca la apus de soare
Pe strin să-l doboare
Strinul i-auzare
Si din grai grăiare
De mi-ți domorâre
Să ma și-ngropați
În strunga oilor
În jocul micilor
Și la cap să-mi puneți
Fluiericea meare
Toporelul meu
Când vânr-mi băceare
Toporul tăiare
Când neaua mi-o ninge
fluieraș mi-o zice
Oile s-or strânge
La mormânt și-or plânge
Cu lacrimi de sânge
La maica să-i spuneți
C-am rămas 'napoi
Tot vând la oi

Și am rămas la beci
Vândând la berbeci
Numărând la bani
Pe aripa șubii
La vederea lunii
Să se veselească
Și să mai trăiască
Toți gazdele cășii
Și cinste-ai de-a mesii
Și a nașterii tuturor.

La realizarea acestor pagini dedatini și obiceiuri ale satului Valea Poenii au contribuit: Prof. Silvia Hamuga. Pentru obiceiurile Paștelui, claca la secerat și tors: Bedea Patrafina de 74 de ani, Brumar Elisabeta de 74 de ani, Nan Leontina de 75 de ani.

Pentru stea și dubă a ajutat Miclăuș Damian 60 de ani (fost membru al formației de dubași)

Caminul cultural din Valea Poenii

*Biserica din
Luncșoara*

LUNCȘOARA

Luncșorenii nu se mai adună ca altădată la clacă sau la șezători. Nici de căminul cultural nu se mai apropie, deși este renovat și într-o perfectă stare pentru desfășurarea unor întâlniri, adunări, spectacole, nunți, botezuri. Sălașul sfânt îl iubesc, sunt prezenți la slujbele din zilele sărbătorilor din an și în unele zile din postul paștilor pentru a se spovedi și împărtăși. Preotul care asigură apropierea și legătura acestor locuitori cu biserica este Ioan Boldor, de care au un mare și deosebit respect. Biserica din Luncșoara a fost renovată în anul 1946, iar vechimea ei este destul de mare fiind ridicată la începutul secolului al XVIII-lea în anul 1802. La biserica satului se păstrează niște cărți foarte vechi cum este Psaltirea, Molfenic, Evhologiu din 1928 și un Ceaslov.

În prezent, satul are un număr de 18 familii și 70 delocuitori. Este înconjurat de măreția dealurilor ce poartă denumiri interesante și greu de aflat cine le-a numit așa. Astfel, sunt cunoscute dealurile ce poartă numele de Măzăriște, Cireșu, Ciușu, Bugu, Poiana, Feți, Slatinii, Părău Erbușelului, Părău Poienii, Părău Cărpinișului, Părăul Cornilor, Părăul Rădăcini, părăul Siminicului.

Satul este împărțit în câteva mici cătune, în grupări de câteva case: Văleni, Butușeasca, Păroneasca.

Obiceiurile care se păstrau altădată au început să dispară. Școala este într-o stare a degradării și de mai mulți ani nu mai funcționează. De fapt, populația este destul de îmbătrânită, cum este cuplul Suba Cornel și Victoria care a sărbătorit 55 de ani de la nuntă. Apoi, Stănci Dochița de 86 ani, Alba Letiția de 79 ani. Înteressant este că în acest început de an, după multă vreme s-a întâmplat și primul botez în familia Tămaș Dorin.

Toți locuitorii sunt creștini ortodocși.

Casa cea mai veche a satului a fost construită înainte de anul 1900.

Spuneam că aici nu mai există învățământ primar, copiii care mai sunt învață la școala de 8 ani din Visca, făcând un drum dus-întors de 14 kilometri. Dintre învățătorii care au făcut educație copiilor satului se numără Preda Marineasca prin anii 1941, Antonescu Mihai înainte de al doilea război mondial, apoi Pitic Manole, Tămas Mărioara, Petresc Maria și Hub Maria.

Ocupația locuitorilor este de creșterea animalelor și de cultivarea pământului. Principalele culturi sunt de porumb, cartofi și legume. Pomicultura este destul de răspândită predominând prunul, dar și merii și perii. Sunt destule terenuri de fânețe și multe pășuni.

Drumul principal, zis comunal, este cel de la Sârbi-Dumnești, Lunșoara 706-B.

Locuitori reprezentativi ai satului: Suba Cornel, Butaș Alexandru, Muntean Romulus, Anghelian Dorel, omul cel mai școlit din câți se cunosc din sat plecat prin alte părți, Benea Zenu, Suba Dorina, Suba Dorin, Butaș Dorel – poet popular, Alba Octavian, Stănci Mărioara, Muntean Viorica, Benea Maria.

În istoria satului și a bisericii și-au exprimat darul duhovnicesc preoții Benea Trifu, anul 1940, David Ioan, Faur Alexandru, Bota Emil, Sturza Mircea și actualul Ioan Boldor care deși nu are parohie la Luncoșoara slujește în toate sărbătorile anului.

Satul a fost electrificat în anul 1981.

Aminteam că satul are și un poet în persoana lui Dorel Butaș. Este un poet popular și versurile sale sunt legate de sat, de anotimpurile anului, de fenomenele ce se petrec peste an, de iubire și dor, dar și de neîmpliniri.

Dedică versuri, când treburile obștești nu merg bine, celor din conducerea comunei, dar și celor de la Județ. A fost prezent în paginile unor publicații și chiar la radio. Are darul de a recita ca un actor.

Redăm câteva versuri admirând dulcele stil popular cum puțini din soiul acestora îl mai au:

Pe valea Dumneștiului
Cântă puiul cucului
dar cântă cu supărare
Că a fost omătu mare
A nins mult și a tot plouat
Apă multă s-a format
Și tot drumul ni l-a spart
Și nici azi nu-i reparat
Noi dorim să-l reparăm
dar cu mâna nu-l putem.

O NĂFRAMĂ ÎN VÂRF DE BĂȚ

O năframă-vârf de băț
Domnilor de la județ,
Să mai veniți pe la sate
Unde-s drumuri desfundate
Din Luncoșoara-n Stejărel
Drumu-i vai și-amar de el.
La Dumnești, lumină nu-i
Numai lampa pusă-n cui
Nici petrol nu se găsește
Suntem tare de poveste
Primăria de la Vorța
Le-a promis lumină-n casă
Cum spunea Domnul Năstase
Hopa-tropa, hopa-tropa
Multă grijă au de noi
Asta e un tărăboi
Iar vin votările
Vom fi fericiți? mai degrabă
Păcăliți

PE VALEA MUREȘULUI

Pe Valea Mureșului
Cântă puiul cucului
Dar cântă c-am supărat
Că bădița m-a lăsat
Că n-am stat la sărutat
Măi bădiță, n-am ce-ți face
fiindcă mama nu te place

Fiindcă umbli mort de beat
La fete de măritat
Și te râde lumea-n sat
Măi bădiță de-ai fi bun
N-ai umbla noaptea pe drum
Ca un câine ce-i nebun
Eu sunt mândră și cuminte
Și bădița tot mă minte
Tare mult m-am supărat
Că nu-i om adevărat
Fata mândră și frumoasă
Până stă cu mama acasă
Dacă merge la oraș
O fentează-un șmecheraș
Bădiță ți-o părea rău
C-am să plec din satul tău
Mi-am găsit fecior frumos
Cuminte și drăgăstos
Și-amândoi ne-om face casă
Într-o câmpie frumoasă
Și-om trăi alătura
Câte zile vom avea.

OAMENII DE LA ORAȘ

Oamenii de la oraș
Se întorc cu drag la sat
Unde-i aerul curat
Și-i apa de la izvor
Nu cu rugină și clor
Nu dai nici un bănișor

În pădure e răcoare
Și-s multe cețuitoare
Veveriți și căprioare

Din creațiile lui Suba Dorin

M-am născut în deal cu prunii
La părinții mei cei bunii
Mama mea când m-a făcut
Erau flori, erau albine
Era cald și era bine

•••

În Luncșoara la Podeu
S-a născut Tovița-l meu
La o margine de sat
Într-un sat îndepărtat
Și frumos ca așezare
dar departe până-n vale
Dealul Ciușu îi cel mai nalt
Și se vede peste sat

•••

S-AU ÎNTÂMPLAT ÎN SATUL LUNCȘOARA

În anul 1941, a doua zi de Paști a căzut un avion nemțesc pe locul numit Fânlânc, rezultând 16 morți, doi reușind să se salveze cu parașutele. Cei 16 morți au fost transportați în orașul Brad, iar de aici nu se știe unde au fost duși. Materialele și rămășițele din avion au fost duse imediat de pe acel loc unde s-a prăbușit.

În anul 1957 a căzut o ploaie torențială cum nu se mai întâmplase de multă vreme, luând șura lui Stănici Crăciun.

În anul 1985 s-a construit un drum forestier de către IFET Deva și cetățenii Luncșoarei au fost tare mulțumiți, mai ales că, pe parcursul drumului s-au construit și 5 podețe din beton care sunt în bună stare și azi. Până la construirea drumului și a celor 5 poduri când se mergea la Ilia din satul Luncșoara, trebuia trecută valea prin 20 de locuri.

În anul 1999 s-a iscat o puternică furtună care a culcat la pământ 5000 de metri cubi de arbori. Tot atunci vântul a descoperit mai multe case și grajduri.

Informații de la Suba Cornel în etate de 81 ani.

PROIECTILELE DE TUN

Tatăl meu, Butaș Crăciun, că așa l-a chemat pe vremea când era militar, fata din sat, pe care o iubea s-a măritat cu altcineva. După puțină vreme, bunicul meu a scris o scrisoare la comandantul unității ca nu cumva să-i dea drumul acasă, că băiatul lui ar putea să facă o faptă rea. Dar, cum militarul a aflat vestea, supărat, s-a gândit să ia două grenade și să se ducă să-i omoare. Cum nu le-a luat atunci, mai târziu nu le-a mai găsit și ca să nu-și lase gândul neisprăvit a luat două proiectile de tun

de 2 kilograme fiecare le-a pus într-o țecheră și a pornit cu trenul spre gara din Ilia. De aici a luat-o pe jos către Lunșoara, distanță de 18 kilometri. Prin satul Dumnești s-a întâlnit cu doi jandarmi care l-au întrebat ce duce în țecheră, sare?

„Sare” a zis cel întrebat. Și a mers mai departe cu proiectilele și a trecut pe lângă o casă de piatră, Hoborgornic și când a ajuns acasă s-a gândit să nu facă prostia la care se gândise că ajunge rău. S-a gândit totuși să se distreze cu cele două proiectile, așa că a treia zi de Paște a făcut o groapă, a adus jar, a învelit proiectilul în niște cârpe ude și a așteptat să vadă minunea, care era să fie nenorocire, fiindcă explozia a fost foarte puternică, focul s-a extins către pădure și norocul că, tatăl meu a început să strige și au venit oamenii din cimitir și au stins focul și nu s-a întâmplat nimic. Cel de-al doilea proiectil l-a dus într-un vârf de deal și după ce l-a „ațâțat” a început să strige: arde, arde, arde și dintr-o dată au început să bubuie și schijele s-o ia care încotro, una trecând la un metru de bunicul meu. A fost bine că s-a terminat cu bine și nimeni n-a pățit nimic. Aceasta-i întâmplarea cu cele două proiectile de tun.

Auzită din gura lui Butaș Dorel

STRIGĂTURI DIN SATUL LUNȘOARA

Culese de Suba Victoria

•••

Pe sub poala pădurii
Se-aude glasul mândrii
Nu știu mândra glăsuiește
Ori pădurea, ea grăiește.

Nu știu mândra de vorbește
Ori pădurea, ea foșnește.
Uiu, iu și iară iu!

•••

Pe părau cu lemne verzi
Face nana la scoverzi
Mă dusei să o ajut
Ea îmi dete un sărut.
Uiu iu și iară iu

•••

Cine o joacă pe Lălica
Nu o joacă pe nimica
O joacă pe podea
Și o sărută cât va vrea.

•••

Mă dusei aseară-n sat
La nevastă cu bărbat
Doamne, rău mi-a mai umblat
Ea fu proastă și eu beat
Când era gura mai dulce
Pe bărbat dracu-l aduce
Eu îl întreb unde-a umblat
El mă-ntreabă ce-am cătat
Când eram pe după șură
Mândra mă-mbia cu gură
dar gură nu-mi trebuia
Era vai de pielea mea.

**CÂNTECE DE DEMULT
DIN SATUL LUNCȘOARA**

Fac bade casă-n fân

Fac că-i fânu bătrân

Refren:

Vai, Doamne că greu-i doru

Fac bade casă-n iarbă

Fac că-i mândruța dragă

Refren:

Vai, Doamne că greu-i doru

Nici o boală nu-i mai grea

Ca doru și dragostea

Dragostea unde se pune

face inima cărbune.

Refren:

Vai, Doamne că greu-i dorul

*

Ce-i stă codrului mai rău

Când nu are nici un părau

La părau fără sălcuță

La feciori fără mândruță

Pe cărare prin pădure

Mergi prin ea și nu te spune

Pe cărarea de pe plai

Te spune ce gând ai

Pădure dragă pădure

Nu mai spune la lume

Lasă spună frunza
Că ia mi-a ținut umbra
Frunza și iarba când crește
Cine-i om atunci trăiește.

Scriam despre faptul că pe teritoriul satelor Visca, Valea Poienii și Luncoșoara, ca dealtfel și pe teritoriul altor sate ale comunei Vorța, încă de la anul 1900, existau și erau folosite multe mori de apă. În ideea dovedirii acestui fapt, prezentăm în copie o Hotărâre a Serviciului Apelor Regiunea a VII-a Arad, nr.212/1928. În rezumat, Hotărârea se rezumă la: Stabilirea taxei de apă pentru folosință de apă(moara) a lui Popa Simion și ort. din Vorța, jud. Hunedoara.

Noi, Șeful serviciului Apelor Regiunea VII-a Arad,

Având în vedere procesul verbal dresat în ziua de 11.1.1928 în comuna Vorța, jud. Hunedoara de către primăria comunei Vorța.

Având în vedere ordinul Direcțiunii Generale a Apelor cu No. 8400 din 8 octombrie 1927:

Având în vedere dispozițiunile Art.72 din regulamentul pentru aplicarea legii regimului apelor,

am adus următoarea:

Hotărâre

Art,1.) Stabilim taxa apei anual după folosință de apă a lui Popa Simion și ort. din Vorța jud. Hunedoara în sumă de lei 90- începând de la anul 1925 (3 HPx30 lei= 90 lei)

Art. II) Părțile nemulțumite au dreptul a înainta la noi o întâmpinare adresată către ministerul Lucrărilor publice, Direcțiunea Apelor București în termen de 20 zile de la înmanuarea hotărârei.

Art.III) Prezenta hotărâre se comunică cu file inmanuare:

1.) Popa Simion și ort. din Vorța jud. Hunedoara prin primăria comunei vorța jud.- Hunedoara

2.) primăria comunei Vorța jud. - Hunedoara

Arad, la 8 Martie 1928

Șeful Serviciului

Pentru conformitate

Inginer șef

semnătură indescifrabilă

Într-un anume fel, Hotărârea de mai sus ne dă de gândit: cât de bine erau stabilite regulile până și de folosirea apei, dintr-un râu sau eleșteu. Și taxele impuse a fi replătite de cei care foloseau apa într-un scop de afacere și de câștig, aici fiind în cauză o moară. În acest scop, mai venim cu un argument, un proces verbal încheiat în 22 1942. Îl redăm în copie:

Subsemnatul Nicolae E Rusu controlor 1 Ad-ția financiară a jud. Hunedoara, în virtutea dreptului acordat nouă de art. 7 din C.P.F. precum și având în vedere dispozițiunile Decretului Lege nr. 268 publicat în Monitorul Oficial nr. 78 din 1 aprilie 1942, procedând la stabilirea taxei forfetare pe exercițiul 1942/1943 asupra morii țărănești proprietatea Domnului Popa Simion situată în comuna Vorța str... nr... județul Hunedoara și făcând cuvenitele cercetări, am constatat următoarele:

Declarația contribuabilului s-a înregistrat în ziua de... 194... sub Nr...

1) Moara țărănească arătată mai sus:

a) Este exploatată de Proprietar

b) Are 1 (una) perechi pietre, dintre cari conform declarației contribuabilului și a cercetărilor făcute de noi,.....perechi folosesc pentru măcinatul grâului și a secarei, iar.....perechi pentru alte cereale.

Pentru aceste motive și ținând seama de dispozițiile Decretului

Lege menționat mai sus, precum și de ord. circular al Min. de Fin. Nr. 508, 541- 1942,

DISPUNEM:

Să plătească dl. Popa Simion I. Moise domiciliat în comuna Vorța, jud. Hunedoara, lei 2000(două mii) drept taxă forfetară după instalația sa de moară cu apă.

Drept pentru care s-a încheiat procesul verbal de față în trei exemplare dintre care unul se va comunica contribuabilului cu drept de apel în termen de 15 zile de la primire.

Stampila controlor

Pentru amplasarea morii și a canalului morii sunt o serie de Schițe de situații, Profile transversale ale Văii Vorța, Planuri în detaliu 1.100.

De fapt, toate aceste planuri fac parte dintr-un Proiect pentru folosința apă a lui Popa Simion și Sîrb Romolus din Comuna Vorța, executat la Arad la luna ianuarie 1923.

Memoriul justificativ este și cuprinde multe detalii de amănunt, privind scoaterea de apă, folosința apei, canalul moarei, laturile iazului, înălțimea pragului, lățimea fundului digului.

Acest Proiect de moară de apă are valoare deosebită fiindcă dovedește numai grija, dar și atenția până la detaliu pentru amplasare și exploatare și plata taxelor de apă.

AU DISPĂRUT ÎN VREME...

Multe dintre obiceiurile și datinile și activitățile locuitorilor din satele Coaja, Certeju de Jos, Dumnești, Lunșoara, Valea Poienii, Visca au dispărut în vreme, odată cu depopularea și îmbătrânirea acestor localități,

Clăcile nu mai sunt la modă;

Costumele populare nu se mai poartă în duminici și sărbători;
Șezătorile nu mai sunt agreate
Jocurile nu se mai fac sub frunzare
Meseriașii de altă dată tot mai puțini.
Multe terenuri s-au împădurit;
Morile de apă s-au ruinat;
Pivele de făcut ulei din sămânță de dovleac au dispărut.
Se mai folosesc cazanele de țiucă.

O situație degradantă se înregistrează și în sectorul zootehnic a creșterii animalelor, unde, dacă în anul 1970 erau în comună 1791 bovine acum au mai rămas jumătate. Ovinele s-au împușinat și ele.

Albinăritul este foarte puțin dezvoltat.

Dumeștiul nu are lumină electrică și e pe cale de a dispărea ca sat.

S-a aprins o lumină: O româncă născută pe aceste locuri, plecată o vreme în Timișoara, iar pe urmă în Germania s-a întors și în locul unde era altădată Postul de Jandarmi a ridicat o impetuoasă vilă, cultivând terenul din jur, are solarii, unele terenuri mecanizate, mașini și câțiva lucrători agricoli.

Redând situația recesământului începând cu anul 1910 și până în anul 1998, de unde reiese o mare pierdere a populației, și dispariția unor obiceiuri și datini din aceste sate.

SITUAȚIA RECESĂMÂNTULUI:

Total comuna Vorța = 1910 =	4169 locuitori
.....	1930 = 3585 locuitori
.....	1948 = 2983 locuitori
.....	1956 = 2693 locuitori
.....	1966 = 2270 locuitori
.....	1973 = 2080 locuitori

..... 1992 = 1380 locuitori

..... 1998 = 1220 locuitori

Sediul de comună Vorța a avut învățământ de 10 clase cu internat și profesori cu dragoste de-ai pregăti pe copiii acestei vetre, azi nu mai are nici învățământ primar de 4 clase.

Cea mai mare pierdere a populației a fost între anii 1973-1992.

ESTIMĂRI ȘI CERINȚE

Cunoaștem faptul că aproape toate localitățile din mediul rural, din județul Hunedoara, în ultimii 20-30 de ani, au avut de suferit în ce privește numărul de locuitori, prin două aspecte: plecarea multor familii în alte localități și datorită natalității scăzute. Cu astfel de cazuri s-au confruntat și satele din comuna Vorța, impactul negativ fiind în contribuția în muncă: lucrarea pământului, cât și în unitățile economice, care au dispărut, cum a fost Mina Vorța. Au mai fost și alte activități care acum nu mai sunt: domeniul meșteșugăresc, zootehnic, silvic și turistic. În aceste cazuri, un aport la red dezvoltarea mai multor activități practice pentru această comună, îl are Consiliul local, în sensul informării populației cu stadiul de dezvoltare al comunei și perspectivele posibile în raport cu cerințele existente, astfel la formarea unor domenii noi de muncă să existe interesul reflectat prin participarea directă a localnicilor.

Dintr-o perspectivă făcută la nivel de Consiliu Local Vorța, în anul 2010, în zona de nord vest, populația satelor Visca și Valea Poienii ar ajunge la 690 locuitori, 450 la Visca și 240 la Valea Poienii.

În zona de vest, populația va fi de 90 locuitori, respectiv 75 la Luncoșoara și 15 la Dumnești.

În zona de sud, populația va fi de 470 locuitori, Vorța cu 225, certeu de Jos cu 120 și Coja 125. Totalul locuitorilor comunei Vorța ar putea ajunge la 1250.

Se poate aprecia că, începând din anul 1910, populația acestor sate a scăzut în mod degradant, alături de alte șapte comune din județ, reducerea locuitorilor fiind de 3,4 ori mai mică. Acest fenomen este caracteristic zonei județului Hunedoara, datorită, după anul 1960 a puternicii industrializării orașelor și migrarea forței de muncă în acea direcție.

Fenomenul avansat de îmbătrânire a populației în majoritatea satelor are un mare impact în diminuarea resurselor de muncă.

Dispariția cooperăției meșteșugărești și a celei de consum cât și a altor domenii de muncă s-a simțit din plin în aceste sate.

Ce își propune Consiliul Local al Primăriei Vorța în următoarea perioadă:

- Să elaboreze programe speciale de valorificarea resurselor naturale principale îndeosebi agricole, silvice, turistice și de industrie mică.

În silvicultură (după primirea pădurilor de către cetățeni) să fie combătute defrișările pentru a se evita agravarea eroziunii solului și alunecărilor de teren.

- În zootehnie, stimularea creșterii animalelor prin găsirea formelor și dotărilor de valorificare a produselor populației (lapte, carne, ouă, miere etc.)

- Întreținerea corespunzătoare a pășunilor (care reprezintă 53,15 % din terenul agricol) pentru asigurarea bazei furajere a animalelor.

- Valorificarea potențialului turistic (case de vacanță cu amenajările necesare, tip pensiuni) atât în satele Luncoșoara,

Dumnești, cât și în zona Valea Poienii-Visca.

- Transformarea drumului forestier Luncoșoara – Dumnești – Sârbi în drum județean.
- Dezvoltarea și diversificarea dotărilor sociale, de servicii și tehnico-edilitare, pentru a stopa migrarea spre centru de comună sau oraș.

POSTFAȚĂ

ROADELE ÎMPLINIRII

O zi din luna Mai. Îmi era dor de liniște și aceasta a venit. Toate lucrurile dragi, le simt aproape și respiră-n jurul meu. Mă retrag undeva și ascult, pentru a câta oară?, căderea picurilor de tăcere. Sufletul, îmi crește de atâta evlavie și atâta alinare. Luna Mai este cea mai frumoasă, dintre toate ale anului, iar ziua de după sărbătoarea sfinților Constantin și Elena, de 22 este doar a sufletului meu.

Ploile albe ale acestui timp, au pus stăpânire peste toate întinderile. Rar sau foarte rar, pierd timpul sau nu-i dau importanță. Acum, mă gândesc la oamenii și locurile acestei cărți, la superbe clipe de care m-am bucurat și la tot și toate pe care le-am considerat ca niște povești adevărate.

Revăd acel vârf de deal, acolo unde fără să exagerez, mi se părea atunci și mi se pare și acum ceva miraculos: acea întâlnire a cerului cu a pământului. Sau acea zi cu soare bogat, de când a răsărit și până a asfințit.

Revăd chipurile unor bunici și le rețin numele românești: Ioan, Aron, Nicolae sau Catița, Romaița, Maria și a multora. Parcă-i văd pe acești bunici de acum, cu povara zecilor și zecilor de ani, pe vremea când aveau părul zbârlit și ochii mari la bucuria jocului și a năzdrăvăniilor. Acum, bunicii și bunicile au ochii slabi și dinții căzuți și nici nu-și mai pun pălăria pe o ureche și nici nu-și mai leagă părul la spate cu năframă roșie.

Îmi vin în priviri casele cu ferestre mici și târnațul îngust, cu acoperișul de paie sau de șindrilă, dar și grădinuțele pline de mușcate, busuioc sau gura leului.

Revăd pădurile și izvoarele din umbra lor și arborii înalți

până către cer și aud păsările cum cântă din geana dimineții până-n noapte târziu. Și nici pășunile și nici izlazarile n-au plecat undeva departe. Sunt tot în perimetrul acestor sate, doar, poate mugetul vacilor nu mai este același și nici jocul meilor atât de plăcut. Nici, nechezatul cailor nu mai este la fel. Timpul trece și face să mai dispară din truda oamenilor și din preocupările lor. Nu mai sunt nici clăcile de altădată și nici statul la gura sobei, pe a cărei plită se încălzea vinarsul și se coceau felii de cartofi.

Nu se mai aude nici cântecul din frunză ce-l știau a-l doini bărbații din aceste locuri.

Morile de apă, destul de multe la număr, fiindcă și văile de pe aceste locuri sunt multe, nici ele nu mai sunt. Era bine, dacă măcar una rămânea ca mărturie a vremurilor trecute.

Nici șurile de pe deal, nu se mai văd, dar cucul cântă cu același foc. Bărbații acestor locuri și-au iubit soțiile și copiii, iar dacă unii au iubit și alte femei, n-a fost chiar o dramă, acei bărbați n-au fost bătuți cu pietre, aproape cu toții au găsit calea de împăcare.

Oameni și locuri apropiate de legendă. Oameni cu gânduri bune și cu fapte bune. Unii au avut și ceva năravuri și aceștia au avut puterea să se pocăiască. Să treacă la o altă religie.

Pe mulți dintre oamenii acestor sate, i-am cunoscut prima oară. Acest lucru nu m-a împiedicat să rămân prietenul lor, să am speranța că, atunci când ne vom reîntâlni, ne vom da binețe și ne vom strânge mâinile. Lunșorenii, Viscanii sau cei din satul Valea Poienii, au ceva din răbdarea lui Prometeu, nu se dau bătuți cu una, cu două, ci se luptă, bat la mai multe uși, pentru a-și cere dorințele satului lor. Unul dintre cei ce au curaj, și nu numai curaj, ci și tupeu civilizat, este Butaș Dorel. Acesta scrie poezii și face strigături și știe multe snoave, doine și mai are ceva aparte: recită ca un actor adevărat. Se bate pentru satul lui Lunșoara și al celui vecin, Dumești, mergând în audiențe la

domnul prefect sau la domnul președinte al Consiliului și cere sprijin pentru repararea unor drumuri sau pentru introducerea curentului electric în satul Dumești. Acest om se luptă și scrie petiții pentru ca și copiii din satul Luncoșoara să aibă la dispoziție o mașină care să-i ducă și aducă de la școala din Visca. Este informat, citește ziare și are frumosul dar al scrisului...

Viscanii au o gândire tare sănătoasă. Pe mulți, dacă-i întrebi câte case au fost pe Valea Largă, nu se scarpină după ureche ci imediat îți spun. Cât e de înalt Dealul Malului sau pe ce lungime se întinde satul, nimic nu li se pare greu de răspuns.

Am petrecut, într-una din zile mai bine de o oră în mijlocul elevilor din clasele V-VIII, citindu-le poezii sau amintindu-le câte ceva despre munca de scriitor. Chiar dacă n-au fost obișnuiți cu asemenea întâlniri, până la urmă cu toții au fost nerăbdători să le dau câte o carte sau o revistă cu autograf. M-a impresionat, dragostea câtorva profesori de la această școală, pentru a face educație copiilor din satele din jur. M-a impresionat dăruirea și abnegația profesorului și directorului școlii, domnul Hamuga Cornel, dorința sa de a învăța tainele calculatorului.

Cu cine m-am întâlnit pe ulițele satelor, toți mi-au vorbit de bine de primarul actual al comunei Vorța, un tânăr de perspectivă, cu ambiții și dorința de a se bate pentru ca aceste sate să nu mai fie părăsite și locuitorii să aibă condiții din zi în zi mai bune.

Cât despre cel ce m-a îndemnat să scriu această carte și datorită lui și apare, fiul și profesorul acestui sat, Alba Simion, ce aș putea spune că, nu s-a săturat de acest sat, că-l iubește și simte cum i se strecoară în suflet.

Mi-am dorit să văd împlinită această carte și iată îi văd roadele. Cineva se întreba: Ce e viața? Și răspundea: O sfidare continuă a morții. Aceste sate nu vor muri, ci vor umple timpul cu gânduri și planuri de perspectivă.

CUPRINS

Lecția de omenie	5
Învăț să fiu între oameni	6
• CAPITOLUL I – Satele văzute de oamenii lor	
Simion Alba – Fiu al satului Visca	7
Nana Tina povestește	16
Din familia Albeștilor	19
Cuvintele preotului Dumitru Popa	21
• CAPITOLUL II	
File de istorie, file de viață	23
Într-o zi cu adevărat bună	31
O altă zi, alt drum spre împlinirea cărții	35
• CAPITOUL III	
Populația – Elemente demografice și sociale	41
• CAPITOLUL IV – Vedere geografică	
Vederea geografică a satelor Visca, Valea Poienii și Lunceșoara	47
Clima	48
Apele. Regimul pluviometric	49
Elemente ale cadrului natural	49
Elemente ale cadrului natural geomorfologic	51
Geologia	52
Hidrologia	52
Regimul colian	53
Solurile	53
• CAPITOLUL V – Locuri și oameni obișnuiți și oameni aparte	
Obiective: școli, biserici, cimitire, troițe	
Troița sfântă – Legătură cu viața satului	55
Lena Miclăuș	57
Profesorul Honoaie Ioan	58
O familie de preoți și avocați	59
Biserica și cimitirul	60
Pomana se servește într-un adăpost din cimitir	61
A murit înecat cu un os	61
Cel mai bătrân om din satul Visca	62
Batoza lui Mozeș	63
Vrăjitorul Florea	64
Școala generală de 8 ani din satul Visca	66
În fruntea comunei	67
Valea Poienii și Pietrele Albe	67
Străbatem satul Valea Poienii	68
Perpedis, pe un drum denivelat	69
Începem urcușul pe Dealul Gruii Pietrei	70
Am găsit prima Piatră Albă	71
Fața în față cu Pietrele Albe	72
Troița	73

Așezări neuitate – Luncșoara, Valea Poienii, Visca

Coborâm către Peștera Mantului	74
Legende despre Pătru Mantu	75
Urcăm către Acoperișul Lumii	79
• CAPITOLUL VI – Datini și obiceiuri – Creații populare	
Pledoarie în centrul satului Valea Poienii	82
Datini anuale din satul Valea Poienii la „Prinderea postului Paștilor”	84
În prima zi de Paște	84
Împletitul gardului	85
Răsucitul pânzei pe sulul de război	86
Claca la secerat de grâu	86
Claca de furcă (la tors de fuior, tramă și călți)	87
Colinzi	88
Coboară Hristos în lume	88
Dubașii	89
Colinda fetei, Dalba-i feciorita	91
Colinda băiatului junelui	92
Colinda văduvei	93
Colinda vânătorului	93
Întorcu-mi se-ntorc	95
Luncșoara	97
O năframă în vârf de băț	100
Pe Valea Mureșului	100
Oamenii de la oraș	101
S-au întâmplat în satul Luncșoara	103
Proiectilele de tun	103
Strigături din satul Luncșoara	104
Cântece de demult din satul Luncșoara	106
Au dispărut în vreme...	109
Estimări și cerințe	111
Roadele împlinirii	115
Album foto	121

ALBUM FOTO

*la care și-au adus contribuția cu imagini foto:
Florin Turceanu și prof. Cornel Hamugă*

*Alba Aron în
anul 1941 –
înrolat în cel
de-Al Doilea
Război Mondial*

Elevii de altădată de la școala din Visca

Florile - frumusețile primăverii

Tatăl și fiul într-o clipă de liniște

Dintre oamenii locului, care au fost și nu mai sunt

Fundurile de căldare din Poiana Mieza

Intrarea în satul Valea Poienii

*Mărturii din scăldătoarea din preajma
conacului baronului de pe Dealul Gruii*

O întâlnire între neamuri

O troiță și biserica din satul Lunceșoara

*Părintele Ioan
Boldor și creștinii
ortodocși din satul
Luncșoara*

Pietrele albe de pe Dealul Gruii din Poiana Mieza

Semne ale celor ce au trăit odată în satul Visca

Simion Alba împreună cu o bunică și cu cei doi urmași

*Stejarul din
cimitirul
Bisericii din
Luncșoara*

Una din cele mai frumoase case din Valea Poienii

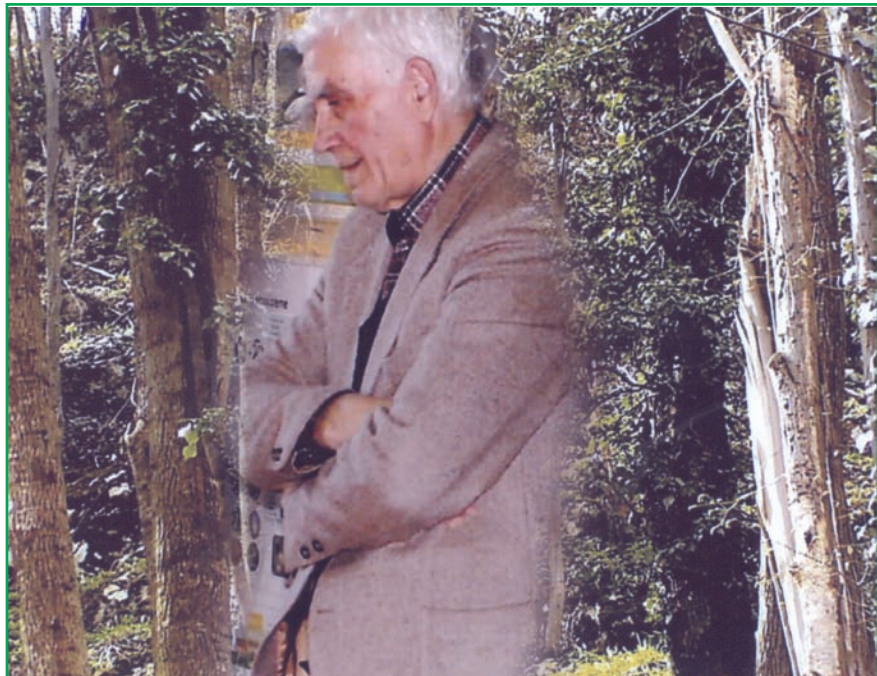

*Vedere din satul Visca, cu dealuri,
vâi și pășuni, și jos turla bisericii*

*Tina în tinerețe
și cu o prietenă*

Editura Călăuza v.b.
Str. Horea, nr. 30
330047 Deva, jud. Hunedoara, România
Tel.: 0254-214684; Fax: 0254/215545
E-mail: valeriu_bargau@deva.iiruc.ro
Tehnoredactor: Liviu - Mihai Șindrilaru
Tiparul executat la Tipografia „Floarea Soarelui”
Tel. 0744/521284

9 789738 438804

MIRON ȚIC • AȘEZĂRI NEUITATE